

TEFSİR ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

The Journal of Tafsir Studies

مجلة الدراسات التفسيرية

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/tader>

E-ISSN: 2587-0882

Cilt/Volume: 9, Sayı/Issue: 1, Yıl/Year: 2025 (Nisan/April)

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerine Göre Ortaokul Seçmeli Kur'an-ı Kerim Derslerinde Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Problems Encountered in Secondary School Elective Holy Quran Courses and Solution Suggestions According to Religious Culture and Ethics Teachers

المشكلات التي تواجه مقررات القرآن الكريم الاختيارية في المرحلة الثانوية ومقترحات الحلول في ضوء معلمي الثقافة الدينية والأخلاق

Zeynep Elif UĞURLU

Dr. Öğretmen Ordu Millî Eğitim Bakanlığı
Dr. Teacher Ordu Ministry of National Education
Ordu, TÜRKİYE
z.e.u_52@hotmail.com

 <https://orcid.org/0000-0001-7434-244X>

 <https://ror.org/00jga9g46>

Atıf / Citation

Uğurlu, Zeynep Elif. "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerine Göre Ortaokul Seçmeli Kur'an-ı Kerim Derslerinde Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri". *Tefsir Araştırmaları Dergisi* 9/1 (Nisan/April, 2025), 162-190.

<https://doi.org/10.31121/tader.1609511>

Bilgi/ Information

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Article Type: Research Article

Geliş/Received: 29/12/2025

Kabul/Accepted: 09/04/2025

Yayın/Publication: 30/04/2025

Etik, Çıkar Çatışması ve Fon Desteği Beyanı/Ethics, Conflict of Interest and Funding Statement

Etik kurallara uyulduğu beyan edilmiştir/It was declared that ethical rules were complied with.

Yazar(lar)ın bir çıkar çatışması yoktur ve yazarlar herhangi bir dış fon almamışlardır.

The author(s) has no conflict of interest to declare and received no external funding in Support.

İntihal: Tespit edilmemiştir/ No plagiarism detected. (intihal.net).

Lisansüstü Tezlerden Üretilmesi: Üretilmemiştir.

Production from Postgraduate Theses: Not Produced.

Lisans / License

Bu makale Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisans (CC BY-NC) ile lisanslanmıştır. This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC).

Yayımcı / Published by Ali KARATAŞ / TÜRKİYE

Öz

Ortaokul programlarındaki Kur'an-ı Kerim derslerinin temeli, İslam'ın yaşanabilmesinin Kur'an'ın inanç, ibadet, ahlak ve günlük yaşama dair ilkelerinin öğrenilmesine bağlı olduğu düşüncesine dayanmaktadır. Bu nedenle Kur'an-ı Kerim'i hem lafız yönüyle hem de anlamca öğrenmek önem arz etmektedir. Bu doğrultuda eğitim öğretim süreçleri ve söz konusu süreçlerin öğeleri açısından uygulamanın değerlendirilmesi, karşılaşılan problemlerin belirlenmesi ve çözüm yollarının geliştirilebilmesi ve böylelikle eksikliklerin düzeltilmesi için konuya ilişkin yapılacak değerlendirme ve araştırmalar oldukça önemlidir. Bu çalışmanın amacı, öğretmen görüşleri doğrultusunda seçmeli Kur'an-ı Kerim dersinde karşılaşılan sorunları ve bu sorunlarla ilgili çözüm önerilerini belirlemektir. Makale nitel araştırma desenlerinden durum çalışması deseniyle yürütülmüştür. Araştırmanın çalışma grubunu, 2024-2025 eğitim öğretim yılında Ordu ili Altınordu ilçesindeki çeşitli ortaokullarda Kur'an-ı Kerim dersine giren 30 DKAB öğretmeni oluşturmaktadır. Çalışmada veriler yarı yapılandırılmış görüşme formu yoluyla toplanılmıştır. Ulaşılan veriler, alt problemlerden hareketle oluşturulan temalar altında betimsel analize tabi tutulmuş ve elde edilen bulgular literatür bağlamında değerlendirilerek şu sonuçlara ulaşılmıştır: Kur'an-ı Kerim dersini seçme sürecinde öğrenci, öğretmen, müfredat, öğretim materyali, okul imkanları dersin planlanması gibi etmenlerden kaynaklı çeşitli sorunların olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu sorunlar şu şekildedir: Ders kitapları öğrencilerin seviyesine uygun değildir. Kur'an okumaya yeterli zaman kalmamaktadır. Öğrenciler derse karşı ilgisizdir. Ders seçiminde okul idaresi belirleyici olabilmektedir. Sınıf mevcutları fazladır. Sınıf düzeylerinde seviye farklılığı bulunmaktadır. DKAB öğretmenleri yeterliliği istenilen düzeyde değildir. Bu tespitler ışığında Kur'an-ı Kerim öğretim programının güncellenmesi, dersin belirtilen yönerge doğrultusunda seçilmesi, sınıf mevcutlarının azaltılması, sınıf seviyelerinin modüler sistem ya da kur sistemine göre oluşturulması, dersin verimli ve etkili bir biçimde yürütülmesi için DKAB öğretmenlerine hizmet içi eğitimler verilmesi önerilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Din Eğitimi, Din Ahlak ve Değerler Alanı Dersleri, Seçmeli Kur'an-ı Kerim Dersi, Karşılaşılan Sorunlar, Öğretmen Görüşleri.

Abstract

The basis of the Quran course curriculum is that the ability to live Islam depends on learning the principles of the Quran regarding belief, worship, morality and daily life, and for this reason, the Quran is taught both literally and literally. It is based on the principle that it is necessary to learn both in terms of aspect and meaning. In this regard, it is very important to evaluate and conduct research on the subject in order to see the implementation in terms of education and training processes and the elements of the processes, to identify the problems encountered and to develop solutions, thus to see and correct the deficiencies. The aim of this study is to determine the problems encountered in the elective Holy Quran course and the solution suggestions for these problems, in line with the teachers' opinions. The research was conducted with the case study design, one of the qualitative research designs. The study group of the research consists of 30 DKAB teachers who taught the Holy Quran in various secondary schools in Altınordu district of Ordu province in the 2023-2024 academic year. In the study, data were collected through a semi-structured interview form. The collected data were subjected to descriptive analysis under the themes created based on the sub-problems and the findings were evaluated in the context of the literature and the following conclusions were reached: In the process of choosing the Holy Quran course, the student, teacher, curriculum, teaching material, school facilities and planning of the course were affected. Various problems arising from this have been expressed. Some of these problems are as follows: Problems such as textbooks are above the student level, there is not enough time to read the Quran, students are uninterested, school administration can be decisive in course selection, crowded class sizes, level difference between class levels and the competence of DKAB teachers have come to the fore. In the light of these results, suggestions are expressed such as updating the Holy Quran teaching program, choosing the course in line with the specified directive, reducing class sizes and creating class levels according to the modular or exchange rate system, and providing in-service training to DKAB teachers to conduct the course efficiently and effectively. has been made.

Key Words: Religious Education, Religion, Ethics and Values Courses, Elective Quran Course, Problems Encountered, Teachers' Opinions.

الخلاصة

يستند منهج مادة القرآن الكريم في المرحلة المتوسطة إلى أن التمكن من العيش وفق مبادئ الإسلام يعتمد على تعلّم تعاليم القرآن الكريم المتعلقة بالإيمان والعبادة والأخلاق والحياة اليومية. ومن ثم، فإن تعلّم القرآن الكريم يجب أن يشمل الجانبين اللفظي والمعنوي معًا. وفي هذا السياق، تُعد عملية التقييم والبحث مهمة للغاية لرصد كيفية تنفيذ التعليم وتحديد عناصره ومراحلها والتعرف على المشكلات التي واجهتها ووضع الحلول، وبالتالي تحديد أوجه القصور والعمل على معالجتها. تهدف هذه الدراسة إلى تحديد المشكلات التي تواجه مقرر القرآن الكريم الاختياري ومقترحات الحلول لهذه المشكلات بما يتماشى مع آراء المعلمين. تم إجراء البحث باستخدام تصميم دراسة الحالة، وهو أحد تصميمات البحث النوعي. تتكون المجموعة الدراسية للبحث من 30 معلمًا من معلمي التربية الدينية والثقافة الإسلامية الذين قاموا بتدريس القرآن الكريم في المدارس الثانوية المختلفة في منطقة ألتينوردو بولاية أوردو في العام الدراسي 2023-2024. وفي هذه الدراسة، تم جمع البيانات من خلال استمارة المقابلة شبه المنظمة. وقد خضعت البيانات المجمعة للتحليل الوصفي تحت المحاور التي تم إنشاؤها بناءً على المشكلات الفرعية وتم تقييم النتائج في سياق الأدب. تم التوصل إلى الاستنتاجات التالية: في عملية اختيار مقرر القرآن الكريم، الطالب، المعلم وقد تأثرت المناهج والمواد التعليمية والمرافق المدرسية وتخطيط الدورة بالعديد من المشكلات الناشئة عن ذلك. بعض هذه المشاكل هي كما يلي: مشاكل مثل الكتب المدرسية فوق مستوى الطالب، ليس هناك ما يكفي من الوقت لقراءة القرآن، الطلاب غير مهتمين، يمكن لإدارة المدرسة أن تكون حاسمة في اختيار المقرر الدراسي، ازدحام الصفوف، اختلاف المستويات في الفصل لقد برزت مستويات وكفاءة معلمي التربية الدينية والثقافة الإسلامية في المقدمة. وفي ضوء هذه النتائج تم تقديم اقتراحات مثل تحديث برنامج تعليم القرآن الكريم، واختيار المقرر بما يتوافق مع التوجيه المحدد، وتقليل ازدحام الصفوف وإنشاء مستويات صافية وفق النظام المعيارى أو نظام الدورات، وتوفير التدريب أثناء الخدمة لمعلمي التربية الدينية والثقافة الإسلامية لإجراء الدورة بكفاءة وفعالية.

الكلمات المفتاحية: التربية الدينية، مواد مجال الدين والأخلاق والقيم مادة القرآن الكريم الاختيارية المشكلات المُواجهة، آراء المعلمين

Giriş

Modern eğitim sistemleri içerisinde din eğitime yer verilmesi günümüz dünyasında daha fazla kabul görmektedir. Çünkü din eğitimi ve öğretimi bilgi aktarımından ibaret olmayıp kişisel gelişimi doğrudan etkileyen ve dinin toplum üzerindeki etkisi oranında hem bireyleri hem de toplumu yönlendiren, farklı toplumsal kesimlerin birbirini tanımasına ve anlayış geliştirmesine katkı sağlayan bir etkiye sahiptir.¹

Devletler okullarında din eğitimi ve öğretimini nasıl ikame edeceğine farklı etmenleri dikkate alarak karar vermekte ve kendileri için uygun olan modelleri uygulamaya koymaktadırlar. Halkın dini bağlılığının tek veya çok yönlü oluşu, ülkede dindar ya da laik taraflar arasındaki ilişkilerin gelişim süreci, dinin kamusal alandaki konumuyla ilgili ülkenin tarihi deneyimi ve din eğitimi ve öğretiminin içerik ve amacına ilişkin genel beklentiler, okullarda din eğitim ve öğretiminin uygulanışını belirleyen en önemli öğelerdendir.²

Ülkemizde Cumhuriyetin kurulduğu günden itibaren inişli çıkışlı bir seyri olan din dersleri için 1982 Anayasası ile birlikte yeni bir dönem başlamıştır. 1982 Anayasası ile din derslerinin anayasal bir zorunluluk olarak kabul edilmesi, Cumhuriyet dönemi din eğitimi alanındaki en önemli gelişme olarak kabul edilebilir. Bu yeni durum, 1949 yılından beri uygulanan isteğe bağlı “din dersi” ile 1975-1976 yılından itibaren uygulanan zorunlu “ahlak dersi”nin, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (DKAB) adı altında birleşmesini ifade etmektedir.³ Buna göre, ilkokulun 4. sınıftan ortaöğretim son sınıfa kadar her yıl DKAB dersinin okutulması anayasal bir zorunluluk haline gelmiştir. Söz konusu madde din eğitimi ve öğretimine dair üç temel ilke getirmektedir:

1. Din eğitimi ve öğretimi devletin denetim ve gözetimi altında yapılacaktır.
2. Din kültürü ve ahlak öğretimi, ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarında zorunlu dersler arasında yer alacaktır.

¹ Recep Kaymakcan vd., *Seçmeli Din Eğitimi Dersleri İnceleme ve Değerlendirme Raporu* (İstanbul: DEM Yayınları, 2013), 3.

² Hull, M. Jhon, <http://www.iarf.net/REBooklet/TableofContents.htm>, (Erişim: 04.06.2004), 93-102.

³ Beyza Bilgin - Mualla Selçuk, *Din Öğretimi* (Ankara: Gün Yayıncılık, 1999), 20-21.

3. Zorunlu din öğretiminin dışında, talep edilmesi hâlinde seçmeli din eğitimi verilebilecektir.

Bu anayasal çerçeve, Türkiye’de din öğretiminin hiç yer almamasından seçmeli ders olarak yer almasına kadar uzanan geniş bir yelpazede düzenlemelerin yapılmasını mümkün kılmıştır.⁴

Anayasanın öngördüğü seçmeli din eğitimi hakkı, 1982 Anayasasından 20 yıl sonra 2012/6287 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”la 2012-2013 öğretim yılında beşinci ve dokuzuncu sınıflarda kademeli olarak başlayan seçmeli din, ahlak ve değerler alanı dersleri konularak gerçekleştirilmiştir. Söz konusu yasanın yürürlüğe girmesinin ardından ilköğretim ve ortaöğretim program çalışmalarına başlanmış, Talim ve Terbiye Kurulu tarafından kabul edilen 25.06.2012 tarihli 69 sayılı karar ile ilköğretim kurumlarınca haftalık ders çizelgesi yenilenmiştir.⁵ Bu karar ile ortaokullarda 5, 6, 7 ve 8. sınıflarda haftada iki saat seçmeli Kur’an-ı Kerim, Hz. Muhammed’in Hayatı ve Temel Dini Bilgiler dersleri programa dahil edilmiştir. Sözü edilen dersler, İmam Hatip Ortaokul programlarında zorunlu ders olarak okutulmaya başlanmıştır.⁶ Geline bu noktada, derslerin niteliksel olarak tartışılması imkânı oluşmuştur. Nitekim seçmeli dersler uygulanmaya konulduktan sonra bu dersler üzerine araştırmalar da yapılmıştır.

Din Öğretimi Genel Müdürlüğü, bu derslerin geliştirilmesine yönelik olarak ilk uygulama yılından itibaren çeşitli tespit çalışmaları gerçekleştirmiştir. Bu bağlamda ilk olarak 26/03/2013 tarih ve 321536 sayılı yazıyla öğretmenlerden seçmeli derslerin öğretim programlarının iyileştirilmesine yönelik eleştiri ve önerilerini içeren raporlarını genel müdürlüğe ulaştırmaları istenmiştir.⁷

Seçmeli derslerin temel amacı, öğrencilerin yalnızca akademik başarılarını artırmak değil; aynı zamanda ilgi ve yeteneklerini keşfetmelerine ve geliştirmelerine katkı sağlamaktır. Bu derslerin, veli izniyle öğrencinin ilgi, istek ve yetenekleri doğrultusunda seçilmesi uygun görülmüştür. Uygulamada öğrencilerin ve velilerin bilgilendirilmesi, dilekçe örneklerinin okullarda kolay görülebilecek yerlere asılması, ders seçmede öncelikle öğrencilerin isteklerinin dikkate alınması beklenmekteydi.⁸ Meydan⁹ tarafından öğretmen görüşlerine ilişkin gerçekleştirilen çalışmada ders içeriklerinin öğrencilerin güncel hayatlarına yeterince hitap etmediğine, konu ve kavramların güncellenmesi gerektiğine, öğretmenlerin alan bilgisi açısından yetersiz kaldığına dair sonuçlar elde edilmiştir.

Kur’an-ı Kerim dersi, ortaokul ve lise düzeyinde tüm sınıflarda haftada iki saatlik süreyle seçmeli olarak okutulan bir derstir. Bu dersin öğretim programı, 2012 yılında “Ortaokul/İmam Hatip Ortaokulu Kur’an-ı Kerim Dersi (5–8. sınıflar) Öğretim Programı” adıyla hazırlanmış ve bu tarihten itibaren herhangi bir güncelleme yapılmamıştır. Kur’an-ı Kerim dersi için hazırlanan programın giriş bölümünde İslam dininin anlaşılmasında ve yaşanılmasında Kur’an-ı Kerim’in yeri ve

⁴ Halis Ayhan, *Türkiye’de Din Eğitimi* (İstanbul: DEM Yayınları, 2004), 252.

⁵ Mehmet Bahçekapılı, *Türkiye’de Din Eğitiminin Dönüşümü (1997-2012)* (İstanbul: İlke Yayınları, 2012), 191.

⁶ Bahçekapılı, *Türkiye’de Din Eğitiminin Dönüşümü (1997-2012)*, 192.

⁷ MEB, DOGM, Öğretim Programları Başlıklı Resmi Yazı, Tarih: 26.03.2013, Sayı: 321536.

⁸ MEB, *Ortaokul-İmam Hatip Ortaokulu Kur’an-ı Kerim Dersi (5-8. Sınıflar) Öğretim Programı*. Ankara, 2012.

⁹ Hasan Meydan, “Din, Ahlak ve Değerler Alanı Seçmeli Derslerinde Karşılaşılan Problemler (Öğretmen Görüşlerine Dayalı Nitel Bir Araştırma)”, *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 10/3 (2015), 673-694.

önemi vurgulanmış hem okuyuş hem de mana yönüyle İslam için kıymetli bir kaynak olduğu belirtilmiştir.¹⁰

Programın esas/odağı, İslam'ın yaşanabilmesinin Kur'an-ı Kerim'in inanç, ibadet, ahlak ve gündelik yaşama dair ilkelerinin öğrenilmesine bağlı olduğuna ve bu nedenle Kur'an-ı Kerim'in hem lafız hem de anlamca öğrenilmesinin gerekliliğine dayanmaktadır. Kur'an-ı Kerim dersiyle; öğrencilerin güzel okuma becerilerini geliştirmeleri, bazı sure ve ayetleri ezberlemeleri, Kur'an-ı Kerim'in anlamını kavramaları ve bu mesajı hayatlarına aktarmaları amaçlanmaktadır. Ayrıca programda, Kur'an-ı Kerim'in dilinin anadilleri ne olursa olsun Müslümanları birleştiren temel unsur olduğu belirtilmiştir.

Kur'an-ı Kerim'i doğru ve etkili bir biçimde okuyabilme ve anlayabilme becerilerinin geliştirilmesinde modern öğretim yöntem ve tekniklerinden yararlanılması önem arz etmektedir. Zira Kur'an-ı Kerim, yalnızca okunmak üzere değil, anlaşılacak ve hayata aktarılacak üzere indirilmiş bir kitaptır. Kur'an-ı Kerim dersi öğretim programı ile öğrencilerin;

- Kur'an-ı Kerim'in yaşamımızdaki yerini fark etme,
- Kur'an-ı Kerim'i doğru ve güzel okuma,
- Bazı sure ve ayetleri kurallarına göre ezberleme,
- Kur'an-ı Kerim'in içeriğine ilişkin bilgi sahibi olma,
- Kur'an-ı Kerim'i severek ve isteyerek okuma, anlama ve ezberlemeleri amaçlanmaktadır.¹¹

Kur'an-ı Kerim dersi programının esnek bir şekilde hazırlandığı görülmektedir. Bu durum, öğretmenlere çevresel koşullara ve öğrencilerin ön bilgilerine göre dersi yeniden düzenleme imkânı tanımaktadır.¹² Dersin kazanımları incelendiğinde daha çok bilişsel alana yönelik olduğu görülmektedir. Ancak dersin muhtevasına bakarak duyuşsal alana dair amaçlar ve kazanımlar hedeflemesi faydalı olabilir.¹³

Din, ahlak ve değerler alanı seçmeli derslerinin 2012-2013 eğitim-öğretim yılı itibariyle okullarda okutulmasıyla birlikte konuya ilişkin araştırmalar da yapılmaya başlanmıştır. Bu çalışmalarda çoğunlukla seçmeli din dersleri birlikte incelenmiştir. Seçmeli Kur'an-ı Kerim dersini farklı boyutları ile inceleyen araştırmalar da yapılmıştır. Acuner¹⁴ tarafından yapılan çalışmada, öğrenciler kendi merak ve ilgileriyle bu derse yöneldiklerini, dersin içeriğinin beklentilerini karşıladığını, dersin amaçlarının büyük ölçüde gerçekleştiğini belirtmişlerdir. Bununla birlikte araştırmada, öğrencilerin %27,5'inin de dönem sonunda Kur'an-ı Kerim okumayı öğrenemedikleri sonucuna ulaşılmıştır. Altun¹⁵ tarafından yapılan çalışmada tüm katılımcılar programa Kur'an-ı Kerim derslerinin konulmasını olumlu bir gelişme olarak gördüklerini belirtmişler ancak öğretim

¹⁰ MEB, *Ortaokul-İmam Hatip Ortaokulu Kur'an-ı Kerim Dersi (5-8. sınıflar) Öğretim Programı*. Ankara, 2012.

¹¹ MEB, *Ortaokul-İmam Hatip Ortaokulu Kur'an-ı Kerim Dersi (5-8. sınıflar) Öğretim Programı*. Ankara, 2012.

¹² Bahçekapılı, *Türkiye'de Din Eğitiminin Dönüşümü (1997-2012)*, 203.

¹³ Kaymakcan, vd., *Seçmeli Din Eğitimi Dersleri İnceleme ve Değerlendirme Raporu*, 2013.

¹⁴ Hacı Yusuf Acuner, "Öğrencilere Göre Seçmeli Kur'an-ı Kerim Dersi: Artvin İli Örneği", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 5/4 (Nisan 2016), 859.

¹⁵ Mukadder Altun, *Öğretmen Görüşlerine Göre Seçmeli Kur'an Dersi- Nitel Bir Araştırma* (Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019).

programı, sınıfların kalabalık oluşu, ders saatinin ve ders kitabının yetersizliği, ders seçiminde okul idarecilerinin belirleyici oluşu gibi sorunları da ifade etmişlerdir. Çakmak ve Ecer¹⁶, bu derse yönelik motivasyon sorunlarını belirlemek için bir motivasyon ölçeği geliştirmişlerdir. Dursun ve Şimşek¹⁷ ise ortaokul Kur'an-ı Kerim dersi öğretim programı kazanımlarını Bloom taksonomisine uygunluğu açısından incelemişlerdir. Korkmaz ve Kılıç¹⁸ tarafından yapılan çalışmada, Dersin seçiminde öğrenci ve öğretmenlerden ziyade okul yöneticilerinin etkili olduğu, dersin amaçlarına ulaşamadığı, içerikteki tecvit konularının öğrencilerin seviyelerine uygun olmadığı, ders kitaplarının yetersiz olduğu, dersin yürütülmesi noktasında DKAB öğretmenlerinin yeterliliğinin önemli sorun oluşturduğu gibi sonuçlara ulaşılmıştır. Bu çalışmaların dışında hem İmam Hatip Liseleri hem de diğer lise türleri düzeyindeki Kur'an-ı Kerim dersleri üzerine farklı çalışmalar da bulunmaktadır.

Seçmeli Kur'an-ı Kerim dersinin 12 yıllık bir mazisi olmasına rağmen, yukarıda yer verilen çalışmalardan da anlaşılabacağı üzere, Kur'an-ı Kerim dersini müstakil ve derinlemesine inceleyen çalışmalar yeterli düzeyde değildir. Ayrıca değişen şartlar ve ihtiyaçlar doğrultusunda her bir dersin kendine özgü özellikleri, yürütme şartları ve sorunlarına ilişkin araştırmalar yapılması bir ihtiyaçtır. Bu bağlamda Kur'an-ı Kerim dersini planlayıp yürüten ve değerlendiren en önemli paydaş, dersin öğretmenidir. Dolayısıyla dersin öğretmenin Kur'an-ı Kerim dersine yönelik görüşlerinin incelemesinin, bu görüşler doğrultusunda tespit edilen sorunların çözümüne katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu çerçevede çalışmanın temel problemini “Öğretmenlerine göre seçmeli Kur'an-ı Kerim dersinde karşılaşılan sorunlara ilişkin öğretmen görüşleri nelerdir?” sorusu oluşturmaktadır. Bu temel problem doğrultusunda araştırmada aşağıdaki sorulara cevap aranacaktır:

1. Seçmeli Kur'an-ı Kerim dersi öğretim programını takip ediyor musunuz?
2. Seçmeli Kur'an-ı Kerim dersi ile ilgili mesleki gelişiminize katkı sunacak hizmet içi bir eğitime katıldınız mı?
3. Seçmeli Kur'an-ı Kerim dersi öğrencilerin ahlaki gelişimlerine katkı sağlıyor mu? Görüşleriniz nelerdir?
4. Seçmeli Kur'an-ı Kerim dersinde öğrenciden kaynaklanan problemler olduğunu düşünüyor musunuz?
5. Seçmeli Kur'an-ı Kerim dersinde öğretmenden kaynaklanan problemler olduğunu düşünüyor musunuz?
6. Seçmeli Kur'an-ı Kerim dersi ile ilgili müfredat, ders kitabı ve derslerin planlanmasından kaynaklanan problemler olduğunu düşünüyor musunuz?
7. Seçmeli Kur'an-ı Kerim dersinin seçiminde okul idarenizin ve okulunuzdaki diğer öğretmenlerin tutumlarından kaynaklanan problemler olduğunu düşünüyor musunuz?

¹⁶ Ahmet Çakmak – Münir Ecer, “Seçmeli Kur'an-ı Kerim Dersine Yönelik Motivasyon Ölçeğinin (SKKMÖ) Geliştirilmesi ve Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi”, *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 19/2 (Aralık 2020), 679-707.

¹⁷ Zehra Dursun- Eyüp Şimşek, “Yenilenmiş Bloom Taksonomisi Kapsamında Ortaokul Seçmeli Kur'an-ı Kerim Dersi Kazanımlarının Değerlendirilmesi”, *Kocatepe İslami İlimler Dergisi*, 5/2 (Aralık 2022), 380-394.

¹⁸ Mehmet Korkmaz – Seçil Kılıç, “Öğretmenlerine Göre Seçmeli Kur'an-ı Kerim Dersinin Sorunları”, *Erciyes Akademisi*, 37/3 (Eylül 2023), 881-903.

8. Seçmeli Kur'an-ı Kerim dersinde yaşadığınız problemlere yönelik çözüm önerileriniz nelerdir?

Eğitim öğretim süreçleri ve söz konusu süreçlerin öğeleri açısından uygulamanın incelenmesi, karşılaşılan problemlerin belirlenmesi ve çözüm yollarının geliştirilebilmesi böylelikle eksikliklerin görülerek düzeltilmesi için konuya ilişkin yapılacak değerlendirme ve araştırmalar oldukça önemlidir.

1. Yöntem

Araştırma nitel araştırma desenlerinden “durum çalışması” ile yürütülmüştür. Durum çalışması bir duruma yönelik derinliğine görüş elde etmek, o durum içerisinde bulunan kişilerin, durumla ilgili verdikleri anlamları belirlemek için kullanılır.¹⁹ Bu araştırmada, katılımcıların belirlenmesinde amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. “Bu konu hakkında kim daha fazla bilgilidir? Kiminle görüşme yapmalıyım?” sorusundan yola çıkılarak örneklem oluşturulmuştur.²⁰ Araştırmanın örneklemini Ordu ilinde seçmeli Kur'an-ı Kerim dersini okutan 28 DKAB öğretmeni oluşturmuştur.

Araştırmada temel veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ve doküman incelemesi kullanılmıştır. Farklı nitelikte ve derinlikte veri sağlayabilen bir araştırma tekniği olan görüşme, araştırmacı ile araştırmanın öznesi konumundaki kişi arasında geçen kontrollü ve amaçlı sözel iletişim şeklidir. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniği daha önce belirlenmiş bazı soruların sorulması esasına dayanır. Araştırmacının amacı da araştırmakta olduğu konu hakkında daha önce hazırlamış olduğu sorular doğrultusunda ya da o anda yönelttiği amaçlı sorularla hedef kişinin duygu ve düşüncelerini sistemli bir şekilde öğrenmek, anlamak ve tanımlanmaktır.²¹ Görüşme sonucunda elde edilen verileri desteklemek amacıyla kullanılan doküman incelemesi yöntemi ise araştırılmak istenen olguların ve olgulara ilişkin bilgi içeren yazılı materyallerin analiz edilmesi ve araştırma sorularının cevaplanması amacıyla sonuçlara ulaşma çalışmasıdır.²²

Hazırlanan görüşme formu geçerlilik ve güvenilirliğini belirlemek için konu ile ilgili uzman iki öğretim üyesinin değerlendirmesine sunulmuştur. Elde edilen geribildirimler sonucunda görüşme formuna son şekli verilmiş, yasal izinler alınmış ve görüşmeler gerçekleştirilerek veriler toplanmıştır. Elde edilen veriler içerik analize tabi tutulmuştur.

¹⁹ Ali Yıldırım – Hasan Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2016), 41.

²⁰ Yıldırım - Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 122.

²¹ Abbas Türnüklü, “Eğitimbilim Araştırmalarında Etkin Olarak Kullanılabilecek Nitel Bir Araştırma Tekniği: Görüşme”, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi* 24/24 (Mayıs 2000), 544.

²² Yıldırım - Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri Güncelleştirilmiş Geliştirilmiş* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2005), 187.

1.1. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu Ordu ili, Altınordu merkez ilçesindeki ortaokul ve İmam Hatip Ortaokullarında görev yapan DKAB öğretmenleri oluşturmaktadır. Örneklemi belirlemek için nitel araştırma modelinde yer alan “amaçlı örneklem seçme yöntemi” tercih edilmiştir. Bu modelde araştırmacı, evrenin tipik bir örneği olduğunu dolayısıyla evreni temsil ettiğini düşündüğü bir alt grubu örneklem olarak seçer.²³

Örneklemenin belirlenmesinde amaçlı örneklem seçme yöntemlerinden biri olan “maksimum çeşitlilik” örneklemesinden faydalanılmıştır. Çalışmada araştırma etiği gereği eğitimcilerin ve görev yaptıkları okulların isimlerine yer verilmemiştir. Görüşmeye katılan öğretmenlerin özellikleri, Tablo 1’de raporlama süreci boyunca da kullanılacağı için kodlanarak sunulmuştur. Görüşmeye katılan öğretmenlerin cinsiyetleri, öğrenim durumları, mesleki hizmet süreleri ve görev yaptıkları kurum bilgisine yer verilmiştir.

Tablo 1: Çalışma Grubunun Özellikleri

Kod	Cinsiyet	Öğrenim Durumu	Kıdem	Görev Yaptığı Okul
(Ö1)	K	Lisans	14	İmam Hatip Ortaokulu
(Ö2)	K	Lisans	11	Ortaokul
(Ö3)	E	Lisans	5	İmam Hatip Ortaokulu
(Ö4)	E	Lisans	13	İmam Hatip Ortaokulu
(Ö5)	K	Yüksek Lisans	17	Ortaokul
(Ö6)	E	Lisans	9	Ortaokul
(Ö7)	K	Lisans	22	Ortaokul
(Ö8)	E	Lisans	13	İmam Hatip Ortaokulu
(Ö9)	K	Yüksek Lisans	21	Ortaokul
(Ö10)	K	Lisans	6	Ortaokul
(Ö11)	E	Lisans	8	İmam Hatip Ortaokulu
(Ö12)	K	Lisans	18	Ortaokul
(Ö13)	K	Yüksek Lisans	7	İmam Hatip Ortaokulu
(Ö14)	K	Lisans	23	Ortaokul
(Ö15)	E	Lisans	13	Ortaokul
(Ö16)	K	Yüksek Lisans	6	İmam Hatip Ortaokulu
(Ö17)	K	Yüksek Lisans	15	Ortaokul
(Ö18)	E	Lisans	10	Ortaokul
(Ö19)	K	Lisans	19	Ortaokul
(Ö20)	E	Lisans	11	Ortaokul
(Ö21)	K	Lisans	20	Ortaokul
(Ö22)	E	Lisans	14	İmam Hatip Ortaokulu
(Ö23)	K	Lisans	5	Ortaokul
(Ö24)	K	Yüksek Lisans	12	İmam Hatip Ortaokulu
(Ö25)	E	Doktora	15	Ortaokul
(Ö26)	E	Lisans	14	Ortaokul
(Ö27)	E	Lisans	11	Ortaokul

²³ Lin Nan, *Foundations of Social Research* (USA: Mc Graw-Hill, 1976).

(Ö28)	E	Yüksek Lisans	12	Ortaokul
-------	---	---------------	----	----------

Tablo 1 incelendiğinde, çalışma grubundaki 28 öğretmenin 15'inin kadın, 13'ünün erkek olduğu görülmektedir. Öğretmenlerin 20'sinin lisans, 7'sinin yüksek lisans, 1'inin doktora mezunu olduğu, mesleki kıdemlerinin 5-23 yılları arasında olduğu görülmektedir. 28 öğretmenin 19'unun ortaokulda, 9'unun İmam Hatip Ortaokulunda görev yaptığı anlaşılmaktadır.

1.2. Verilerin Analizi ve Yorumlanması

Görüşmeler gönüllülük esasına göre ve öğretmenlerin çalıştıkları okullarda, 35- 40 dakikalık bir zaman diliminde gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler tamamladıktan sonra görüşme verilerinin dökümleri yapılmıştır. Görüşmeler yoluyla elde edilen veriler, içerik analizi ile çözümlenmiştir. Elde edilen verilere yönelik birtakım sayısal analizler yapmak mümkün iken temel amaç sayılar aracılığıyla sonuca varmak değil araştırılan konuya ilişkin okuyucuya gerçekçi bir fotoğraf sunmaktır.²⁴ Bu nedenle çalışmamızda verileri sunarken frekanslardan faydalanılsa da çalışma grubundaki farklı görüşleri betimleyici bir tarzda yansıtmaya yönelik bir yöntem takip edilmiştir. Araştırmada, görüşülen öğretmenlerin düşüncelerini olduğu gibi aktarmak amacıyla kod isimleri kullanılmış ve tırnak içine alınan “aynen alıntılara” sıklıkla yer verilmiştir. Görüşme verilerinden alıntılar aynen alınırken görüşmecinin kod ismi verilmiştir. Görüşmeye katılan öğretmenlerin kimliklerini gizli tutmak amacıyla öğretmenlere Ö1, Ö2, Ö3... biçiminde kod isimler verilmiştir. Koddan yola çıkılarak görüşü dile getirilen öğretmenin veya bu görüşe katılan öğretmenlerin frekansları (sayıları) ve özellikleri çalışmada “Çalışma Grubu” başlığı altında Tablo 1’de görülebilir. Böylece araştırmadan faydalanmak isteyen kişilere, yalnızca kaç öğretmenin bu görüşe katıldığı değil nitel araştırmanın özelliğine uygun olarak hangi niteliklere sahip öğretmenlerin bu görüşü belirttiklerini anlama imkânı sunulmuştur. Bulgular raporlaştırılırken, her öğretmenin söylediklerine tek tek yer verilmemiştir. Öyle ki katılımcılar farklı şekillerde belirtmiş olsalar da zaman zaman birbirlerine yakın noktaları vurgulamaktadırlar. Çünkü alıntıların işlevi, yalnızca bir katılımcının görüş ve tecrübelerinin aktarmak değil buna ek olarak aynı görüşleri paylaşan kişileri temsil etmesi amacıyla o alıntılara yer vermektir. Ulaşılan bulgular aynen alıntılar biçiminde ifade edildikten sonra araştırmacı, bu bulgulara ilişkin açıklama ve yorumlara yer vermiştir. Bulgular yorumlanırken ilgili literatürden önemli oranda faydalanılmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda araştırmada bulgular betimlenerek anlamlı hale getirilmeye çalışılmıştır. Ayrıca neden-sonuç ilişkisi irdelenerek, bazı sonuçlara varılmış ve bu sonuçların başka araştırma sonuçlarıyla uzlaştığı ve çeliştiği noktalara değinilmiştir.

2. Bulgular ve Yorumlar

Çalışmanın bu bölümünde, araştırmaya katılan DKAB öğretmenlerinin seçmeli Kur'an-ı Kerim dersinde karşılaştıkları sorunlarını ve bu problemlere yönelik çözüm önerilerini belirlemek için gerçekleştirilen görüşmelerin analizinden elde edilen verilere, bu verilere ilişkin bulgulara ve bu görüşlerden alınan doğrudan alıntılara yer verilmiştir. Elde edilen veriler içerik analizi ile çözümlenmiştir. Bulgular ve araştırmanın alt problemleri sırası gözetilerek verilmiştir.

2.1. Seçmeli Kur'an-ı Kerim Dersi Öğretim Programını Takip Edip Etmediklerine İlişkin Bulgular

Araştırmanın ikinci problemi, “Seçmeli Kur'an-ı Kerim dersi öğretim programını takip ediyor musunuz? Öğretim programı hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?” şeklinde belirlenmiştir. Aşağıda araştırmaya katılan DKAB öğretmenlerinin seçmeli Kur'an-ı Kerim dersi öğretim programını takip edip etmedikleri ve öğretim programı hakkındaki görüşlerine ilişkin açıklamalarından

²⁴ Yıldırım - Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri Güncelleştirilmiş Geliştirilmiş*, 48.

elde edilen verilerden kodlar oluşturulmuş, frekans değerleri hesaplanmış ve Tablo 2.1.1’de sunulmuştur.

Tablo 2.1.1: Seçmeli Kur’an-ı Kerim Dersi Öğretim Programını Takip Edip Etmediklerine İlişkin Görüşleri

Kategori/Tema	f
Hayır, takip etmiyorum.	25
Evet, takip ediyorum.	5

Tablo 2.1.1. incelendiğinde aşağıda araştırmaya katılan DKAB öğretmenlerinin seçmeli Kur’an-ı Kerim dersi öğretim programını takip edip etmediklerine ilişkin görüşleri değerlendirildiğinde öğretmenlerin çoğunluğu (25) “Hayır, takip etmiyorum” diye cevap vermiştir. Araştırmaya katılan (5) DKAB öğretmeni ise “Evet, takip ediyorum” şeklinde görüş belirtmiştir.

Eğitim öğretim süreçlerinde öğretmenlere rehber olma niteliği taşıyan öğretim programları okulların bir bileşeni olarak oldukça önemli bir rol oynamaktadır. Ancak öğretim programları ne kadar iyi tasarlansa da programı uygulayacak ve eğitim-öğretim süreçlerinde etkin kılacak olan öğretmenlerdir. Nitekim programın felsefesine ve programdaki yöntem ve tekniklere yabancı olan bir öğretmenin, programın uygulanmasında başarı sağlaması mümkün değildir.²⁵

Aşağıda araştırmaya katılan DKAB öğretmenlerinin seçmeli Kur’an-ı Kerim dersi öğretim programını takip edip etmediklerine ilişkin bazı görüşlere yer verilmiştir:

Ö1: “Mesleğe ilk başladığım 2014 yılında incelemiştim. Doğrusu şu an pek hatırlamıyorum.”

Ö2: “Öğretim programında, 5. sınıftan itibaren 1. ünitelerin olmaması gerekiyor kanaatimce. Öncelikle 5. ve 6. sınıflarda tecvidli ve mahreçli bir şekilde Kur’an-ı Kerim’i okumayı öğretmek gerekiyor. 7. ve 8. sınıflarda ise mevcut programdaki 1. üniteler olabilir. Mevcut programı haftalık 2 saatlik ders ile bitirmek çok zor.”

Ö3: “Program güncel değil. Daha güncel hale getirilmeli.”

Araştırmadan elde edilen veriler, öğretmenlerin Kur’an-ı Kerim dersi öğretim programını çoğunlukla takip etmediklerini göstermektedir. Buradan hareketle öğretmenlerin öğretim programının işlevi ile ilgili yeterli düzeyde farkındalıklarının olmadığı söylenebilir. Bu durumun da öğretim programının işlevinin ne olduğu, neden anlamlandırılması gerektiği, programın uygulamaya aktarılmasında gerekli pedagojik dönüşümleri yapma gibi temel görev ve sorumlulukları hakkında yeterli düzeyde farkındalığa sahip olmadıklarından kaynaklandığı söylenebilir. Diğer bir ifade ile uygulamakla sorumlu oldukları öğretim programlarını bir ‘program okuryazarı’²⁶ olarak anlam-

²⁵ Eyyub Coşkun, “İlköğretim Dördüncü ve Beşinci Sınıf Öğretmen ve Öğrencilerinin Yeni Türkçe Dersi Öğretim Programıyla İlgili Görüşleri Üzerine Nitel Bir Araştırma”, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 5/2 (Kasım 2005), 455-456.

²⁶ Gülçin Tan Şişman, “Hizmet Öncesi Öğretmen Eğitiminde Program Geliştirme Bilgisinin Kazandırılması”, *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi* 11/1 (2021), 355-400.

landırmada yetersiz kaldıkları ifade edilebilir. Güneş ve Altun tarafından yapılan çalışmada öğretmenlerin çoğunluğu öğretim programını yetersiz gördüklerini ancak yine de programı takip etmeye çalıştıklarını belirtmişlerdir.²⁷

2.2. Seçmeli Kur'an-ı Kerim Dersine İlişkin Mesleki Gelişimlerine Katkı Sunacak Hizmet İçi Bir Eğitime Katılma Durumlarına İlişkin Bulgular

Araştırmanın birinci problemi, “Seçmeli Kur'an-ı Kerim dersine ilişkin mesleki gelişimlerine katkı sunacak hizmet içi bir eğitime katıldınız mı?” şeklinde belirlenmiştir. Aşağıda araştırmaya katılan DKAB öğretmenlerinin seçmeli Kur'an-ı Kerim dersi ile ilgili mesleki gelişimlerine katkı sunacak hizmet içi bir eğitim alma durumlarına yönelik açıklamalarından elde edilen verilerden kodlar oluşturulmuş, frekans değerleri hesaplanmış ve Tablo 2.2.1’de sunulmuştur.

Tablo 2.2.1: Seçmeli Kur'an-ı Kerim Dersine İlişkin Mesleki Gelişimlerine Katkı Sunacak Hizmet İçi Bir Eğitim Alma Durumlarına İlişkin Görüşleri

Kategori/Tema	f
Hayır almadım.	26
Evet, aldım.	4

Tablo 2.2.1. incelenmesinde seçmeli Kur'an-ı Kerim dersine ilişkin mesleki gelişimlerine katkı sunacak hizmet içi bir eğitim alma durumları değerlendirildiğinde, öğretmenlerin çoğunluğu (26) “Hayır, almadım görüşünü belirtmişlerdir. Öğretmenlerin çok az bir kısmı (4) ise “Evet, aldım.” şeklinde görüş belirtmişlerdir.

Bir alanda başarıyı sağlamanın öncelikli şartı, halihazırdaki personelin mesleki gelişimlerinde devamlılığı sağlayabilmektir. Bu süreçte hizmet içi eğitimler belirleyici bir unsur olmaktadır. Hizmet içi eğitim, en genel anlamıyla mesleğe ya da mesleğin ötesinde hayat boyu süren kişisel gelişim faaliyetlerinin tamamına karşılık gelmektedir.²⁸ Mesleki anlamda ise hizmet içi eğitim, “mesleki gelişim” kapsamında yer alan faaliyetlerin tümüne karşılık gelen bir kavramdır.²⁹

DKAB dersi ile birlikte 2012-2013 eğitim öğretim yılı itibarıyla uygulanan yeni ders programında seçmeli ders olarak yer alan “Kur'an-ı Kerim, Hz. Muhammed’in Hayatı ve Temel Dini Bilgiler” derslerini de okutacak olan bu öğretmenler din öğretimi adına çok daha yaygın ve etkin bir rolü de üstlenmişlerdir. Dolayısıyla yetişmekte olan nesillerin doğru ve sağlam bir dini temele sahip olmalarının, önemli ölçüde bu öğretmenlerin mesleki yeterlilik ve gayretlerine bağlı olduğu söylenebilir.³⁰ Nitekim yapılan araştırmalar, DKAB öğretmenlerinin hizmet içi eğitim etkinliklerini mesleki yaşantılarında karşılaştıkları problemlerin çözüm yeri olarak gördüklerini göstermektedir.³¹

²⁷ Âdem Güneş –Mukadder Altun, Seçmeli Kur'an Dersleri Üzerine Bir Araştırma”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 12/67 (2019), 1042-1055.

²⁸ Haydar Taymaz, *Hizmet İçi Eğitim (Kavramlar, İlkeler, Yöntemler)* (Ankara: PEGEM Yayınları, 1992), 3

²⁹ Mustafa Bayrakçı, In-Service Teacher Training In Japan and Turkey: A comparative analysis of institutions and practices. *Australian Journal of Teacher Education*, 34/1 (2009), 10-22.

³⁰ Ayhan Öz, “Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretmenlerinin Mesleki Gelişiminde Hizmet İçi Eğitimin Yeri (İstanbul Örneği)”, *Değerler Eğitimi Dergisi* 12/28 (Aralık 2014), 122-123.

³¹ Mustafa Öcal, “İlahiyat Fakültelerinin Tarihçesi”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/1 (Ocak 1986), 14.

Aşağıda seçmeli Kur'an-ı Kerim dersine ilişkin mesleki gelişimlerine katkı sunacak hizmet içi bir eğitim alma durumlarına dair bazı görüşlere yer verilmiştir.

Ö1: “Evet, Tashih-i Huruf eğitimi aldım.”

Ö2: “Katılmadım.”

Ö3: “Herhangi bir eğitime katılmadım.”

Ö23: “Bir eğitime katılmadım.”

Ö17: “Maalesef bir eğitime katılmadım.”

Araştırmadan elde edilen veriler değerlendirildiğinde, DKAB öğretmenlerinin büyük çoğunluğunun seçmeli Kur'an-ı Kerim dersiyle ilgili herhangi bir hizmet içi eğitime katılmadıkları görülmektedir. DKAB öğretmenlerinin özel alan yeterlilikleri konusunda kendilerine destek olacak yetkin hizmet içi eğitimlerle yetiştirilmesi oldukça önemlidir. Nitekim Yüksel tarafından yapılan çalışmada da Kur'an-ı Kerim dersine giren öğretmenlerin belli aralıklarla hizmet içi eğitime alınmalarının gerek mesleki gerekse pedagojik bilgilerinin güncellenmesinde oldukça önemli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.³²

Kantar tarafından yapılan çalışmada da Kur'an-ı Kerim dersi ile ilgili hizmet içi eğitime ihtiyaç olduğunu düşünen öğretmenler, en fazla Kur'an-ı Kerim'i güzel okuma ve Kur'an-ı Kerim öğretimi konusunda yaklaşım, yöntem ve tekniklere yönelik ihtiyaçları olduğunu belirtmişlerdir³³.

2.3. “Seçmeli Kur'an-ı Kerim Dersi Öğrencilerin Ahlaki Gelişimlerine Katkı

Sağlıyor mu?” Sorusuna İlişkin Bulgular

Araştırmanın birinci problemi, “Seçmeli Kur'an-ı Kerim dersi öğrencilerin ahlaki gelişimlerine katkı sağlıyor mu?” şeklinde belirlenmiştir. Aşağıda araştırmaya katılan DKAB öğretmenlerinin seçmeli Kur'an-ı Kerim dersinin öğrencilerin ahlaki gelişimlerine katkı sağlıyor mu sorusuna ilişkin açıklamalarından elde edilen verilerden kodlar oluşturulmuş, frekans değerleri hesaplanmış ve Tablo 2.3.1’de sunulmuştur.

Tablo 2.3.1: “Seçmeli Kur'an-ı Kerim Dersinin Öğrencilerin Ahlaki Gelişimlerine Katkı Sağlıyor mu?” Sorusuna İlişkin Görüşleri

Kategori/Tema	f
Davranışlarında daha özenli oluyor.	22
Kötü söz söylemiyor.	18
Dersin atmosferi ruh hallerine olumlu yansıyor.	18
Kur'an-ı Kerim kıssalarında anlatılan kavimlerin ahlaki çöküşleri nedeniyle başlarına gelen felaketlerden dersler çıkarıyorlar.	16

Tablo 2.3.1 incelendiğinde araştırmaya katılan DKAB öğretmenlerinin “Seçmeli Kur'an-ı Kerim dersi öğrencilerin ahlaki gelişimlerine katkı sağlıyor mu?” sorusu ile ilgili görüşleri değerlendirildiğinde öğretmenlerin çoğunluğu (22) davranışlarında daha özenli oluyor görüşünü ifade etmişlerdir. Sonrasında sırasıyla kötü söz söylemiyor (18), dersin atmosferi ruh hallerine olumlu yansıyor (18) ve Kur'an-ı Kerim kıssalarında anlatılan kavimlerin ahlaki çöküşleri nedeniyle başlarına gelen felaketlerden dersler çıkarıyorlar (16) görüşlerini ifade etmişlerdir.

Seçmeli Kur'an-ı Kerim dersi iki öğrenme alanından oluşmaktadır. Birincisi, Kur'an-ı Kerim ve mesajına ilişkindir. İkincisi, Kur'an-ı Kerim'i doğru ve kurallarına uygun okumaya, tecvit

³² Yakup Yüksel, “İmam Hatip Liselerinde Kur'an Eğitimi Üzerine Bir Araştırma (Tekirdağ Örneği)”, *Namık Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2/1 (Haziran 2016), 27.

³³ Harun Kantar, *İmam Hatip Liselerinde Kur'an-ı Kerim Öğretimi Üzerine Bir Değerlendirme (Sivas Örneği)*. (Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008), 63-64.

kuralları, ezberlenecek dua ve surelere ilişkindir. Ders ile amaçlanan yalnızca Kur'an-ı Kerim'i okumak değil aynı zamanda Kur'an'ın mesajının anlaşılmasıdır. Kur'an-ı Kerim incelendiğinde, güzel ahlakı öğütleyen birçok ayet olduğu görülmektedir.

Aşağıda araştırmaya katılan DKAB öğretmenlerinin seçmeli Kur'an-ı Kerim dersinin öğrencilerin ahlaki gelişimlerine katkı sağlıyor mu sorusuna ilişkin görüşlerine yer verilmiştir.

Ö1: “Evet sağlamaktadır. Kur'an-ı Kerim ile içli dışlı olan öğrenciler davranışlarında daha dikkatli olmaktadır. Hatta normalde yaramaz olan öğrencilerin daha sakin olduklarını gözlemliyorum.”

Ö2: “Kesinlikle katkı sağlıyor. Kur'an-ı Kerim derslerinde okunan sayfaların mealleri de okunduğu için öğrenciler, ahlaki özellikleri İslam'ın temel kaynağından öğrenmiş oluyor. Yaptığı davranışların İslam'a uygun olup olmadığını da Kur'an-ı Kerim dersinde öğrenmiş oluyor. Ders öğretmenleri okunan sayfaların meallerini açıkladığı için öğrenciler daha kapsamlı bilgileniyor.”

Ö3: “Her çocuğa aynı oranda ahlaki gelişim sağlamıyor. Bilinçsiz gelen çocuklar var.”

Ö21: “Özellikle kıssalar çocuklar üzerinde etkili oluyor. Ahlaki davranışları göz ardı eden toplumların başlarına gelen felaketler çocuklar için birer ibret vesikası olabiliyor.”

Araştırmadan elde edilen veriler incelendiğinde DKAB öğretmenleri, Kur'an-ı Kerim dersinin öğrencilerin ahlaki gelişimlerine katkı sağladığı görüşünü belirtmişlerdir. Konuya ilişkin literatür incelendiğinde araştırmanın sonuçlarıyla benzer çalışmaların olduğu görülmektedir. Acuner tarafından yapılan çalışmada öğrencilerin büyük çoğunluğu dersin ibadetlerini daha düzenli yapmalarına ve daha ahlaklı bir Müslüman olmalarına katkı sağladığı görüşünü belirtmişlerdir³⁴. Meydan tarafından yapılan çalışmada da öğrenciler tarafından dinin ahlaki boyutunun öğrenilip yaşanmasına dair ihtiyacın yüksek oranda hissedildiği ve seçmeli din derslerinin olumlu etkisinin olduğu³⁵ vurgulanmıştır.

2.4. Seçmeli Kur'an-ı Kerim Dersinde Öğrenciden Kaynaklanan Problemlere İlişkin Bulgular

Araştırmanın üçüncü problemi “Seçmeli Kur'an-ı Kerim dersinde öğrenciden kaynaklanan problemler olduğunu düşünüyor musunuz? şeklinde belirlenmiştir. Aşağıda araştırmaya katılan DKAB öğretmenlerinin seçmeli Kur'an-ı Kerim dersinde öğrenciden kaynaklanan problemlere ilişkin açıklamalarından elde edilen verilerden kodlar oluşturulmuş, frekans değerleri hesaplanmış ve Tablo 2.4.1’de sunulmuştur.

Tablo 2.4.1: Kur'an-ı Kerim Dersinde Öğrenciden Kaynaklanan Problemlere İlişkin Görüşleri

Kategori/Tema	f
Kur'an-ı Kerim dersinde sınıf sayısının fazla ve öğrenciler arası seviyenin farklı olması	23
Öğrencilerin ilgi eksikliği	18
Derse hazırlıksız gelmeleri	14
Dersi neden seçtiklerinin bilincinde olmamaları	12

³⁴ Acuner, Hacı Yusuf, “Öğrencilere Göre Seçmeli Kur'an-ı Kerim Dersi: Artvin İli Örneği”, 865.

³⁵ Hasan Meydan, Din, “Ahlak ve Değerler Alanı Seçmeli Derslerinin Öğrenci Görüşleri Doğrultusunda Değerlendirilmesi”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 40 (Aralık 2013), 248.

Tablo 2.4.1. incelendiğinde araştırmaya katılan DKAB öğretmenleri seçmeli Kur'an-ı Kerim dersinde öğrenciden kaynaklanan sorunları; Kur'an-ı Kerim dersinde öğrenciler arası seviyenin farklı olması (23), öğrencilerin ilgi eksikliği (18), derse hazırlıksız gelmeleri (14), dersi neden seçtiklerinin bilincinde olmamaları (12) şeklinde sıralamışlardır.

Etkin bir öğrenme için öğrenen kişi öğrenmenin mesuliyetini almalı ve öğrenme sürecinde aktif olmalıdır. Oysa derse katılma bazı öğrenciler için sıkıcı ve zor, bazıları içinse keyifli ve kolay gelmektedir.³⁶ Öğretmenlerin öğretim süreçlerinde öğrencilerin başarılı olabilmeleri için derse katılımlarını yüksek tutması ve bununla ilgili çözüm üretmesi gerekmektedir. Öğretmenin, öğrenci katılımını sağlamak için öğrencinin hazırbulunuşluk düzeylerini dikkate alması, açıklama ve işaretlemleri öğrencilerin seviyelerine uygun hale getirmesi ve her öğrenciye gereksinimi kadar katılım imkânı tanınması oldukça önemlidir.³⁷ Araştırmaya katılan DKAB öğretmenleri çoğunlukla öğrencilerin bu konularda eksik olduğu yönünde görüş belirtmişlerdir. Bu durumda verimli ve etkin bir Kur'an-ı Kerim dersinin yürütülmesi pek mümkün görünmemektedir. Öğretmenlerin çoğunluğu Kur'an-ı Kerim dersinde sınıfların kalabalık ve öğrenciler arası seviyenin farklı oluşunun yaşadıkları en önemli sorun olduğunu belirtmişlerdir. Kur'an öğretimi, bireysel hızla öğrenmenin gerçekleştiği bir eğitim olması nedeniyle seviye farklılıklarının oluşması makul bir durumdur. Ancak öğretmenlerin burada problem olarak gördükleri nokta, sınıf mevcutlarının genelde fazla olması, bunun da öğrencilerle birebir ilgilenme süresini aza indirmesidir.

Aşağıda araştırmaya katılan DKAB öğretmenlerinin seçmeli Kur'an-ı Kerim dersinde öğrenciden kaynaklanan problemlere ilişkin bazı görüşlere yer verilmiştir.

Ö3: “Öğrenciler ilgisiz. Bu dersi neden seçtiklerinin farkında dahi değiller.”

Ö1: “Öğrencilerin hazırlıksız olması, aile tarafından desteklenmiyor oluşu dersin başarısını olumsuz etkiliyor.”

Ö28: “Veli ya da arkadaş etkisiyle dersi seçen öğrenciler olabiliyor. Bu durum öğrencide öğrenme isteği oluşturmuyor. Öğrencinin dersi sevmesi büyük oranda öğretmene bağlıdır. Ancak kendisi öğrenmek istemeyen öğrencide ne yapsak o isteği oluşturamıyoruz.”

Ö16: “Öğrenciye dua ezberleyeceğiz diyoruz, evde çalışın diyoruz ancak ne öğrencide ne de velilerde buna yönelik bir çaba göremiyoruz.”

Ö7: “Sınıflar çok kalabalık oluyor, her öğrenciye vakit ayıramıyoruz.”

Ö22: “Sınıflarda farklı seviyelerde öğrenciler var. Sene başında öğrencilerin seviyelerine göre sınıflar oluşturulsa daha fazla yol kat edileceği kanaatindeyim.”

Araştırmadan elde edilen veriler incelendiğinde bu araştırmanın sonuçlarıyla örtüşen birçok çalışma olduğu görülmektedir. Kotan³⁸ tarafından yapılan çalışmada, seçmeli din dersi alan

³⁶ Ali Eryılmaz – Esra Dereli, “Derse Katılmama Durumundaki Zaman Yönelimi Ölçeğinin Psikometrik Özellikleri”, *İlköğretim Online* 10/3 (Haziran 2011), 1180.

³⁷ Hülya Güvenç, “Etkin Katılım Ölçeği Geliştirme ve Uyarlama Çalışması”, *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)* 1/16 (Nisan 2015), 254.

³⁸ İlhami Kotan, *Ortaöğretimde Bazı Seçmeli Dini Derslere İlişkin Öğrenci Öğretmen ve Yönetici Görüşlerinin İncelenmesi*. Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015. 123-124.

öğrencilerin derslere karşı ilgisiz oldukları ve hazırlıksız geldikleri sonucuna ulaşılmıştır. Sün-ter'in³⁹ yaptığı çalışmada ise öğrencilerin derse hazırlıksız gelmeleri, hazırbulunuşluk düzeyleri-nin yeterli olmaması ve bu durumların öğretmenlerin dersi verimli bir şekilde sürdürmelerine en-gel oluşturduğu sonucuna ulaşılmıştır. Benzer şekilde Aşlamacı ve Gök⁴⁰ tarafından yapılan çalış-mada seçmeli din derslerine karşı öğrencilerin ilgisiz olduğu ve akademik başarılarının düşük ol-duğu, derslere hazırlıksız geldikleri gibi sorunlar vurgulanmıştır. Bu sorunları çözmek ve seviye sınıflarından istenilen verimi elde etmek için öncelikle sınıf mevcutlarının ortalama bir düzeye indirilmesi gerekmektedir.

2.5. Seçmeli Kur'an-ı Kerim Dersinde Öğretmenden Kaynaklanan Problemlere İliş-kin Bulgular

Araştırmanın dördüncü problemi, “Seçmeli Kur'an-ı Kerim dersinde öğretmenden kaynak-lanan problemler olduğunu düşünüyor musunuz?” şeklinde belirlenmiştir. Aşağıda araştırmaya katılan DKAB öğretmenlerinin seçmeli Kur'an-ı Kerim dersinde öğretmenden kaynaklanan prob-lemlere ilişkin açıklamalarından elde edilen verilerden kodlar oluşturulmuş, frekans değerleri he-saplanmış ve Tablo 2.5.1’de sunulmuştur.

Tablo 2.5.1: Kur'an-ı Kerim Dersinde Öğretmenden Kaynaklanan Problemlere İlişkin Görüşleri

Kategori/Tema	f
Sınıf mevcudunun fazla olmasından dolayı her öğrenciye yeteri kadar vakit ayıramama	22
Alan bilgisi ve din eğitimcisi misyonuna sahip olmama	15
Kur'an-ı Kerim ve tecvit öğretiminde yeterli olmama	14
Derslerde akıllı tahta, bilgisayar vb. görsel materyallerden yeteri kadar faydalanmama	12

Tablo 2.5.1. araştırmaya katılan DKAB öğretmenlerinin seçmeli Kur'an-ı Kerim dersinde öğretmenden kaynaklanan problemlere ilişkin görüşleri değerlendirildiğinde, öğretmenlerin ço-ğunluğu (22) sınıf mevcudunun fazla olmasından dolayı her öğrenciye yeteri kadar vakit ayıra-mama görüşünü belirtmişlerdir. Bunu sırasıyla, öğretmenlerin alan bilgisi ve din eğitimcisi mis-yonuna sahip olmaması (15), Kur'an-ı Kerim ve tecvit öğretiminde yeterli olmama (14), derslerde akıllı tahta, bilgisayar vb. görsel materyallerden yeteri kadar faydalanmama (12) görüşleri takip etmiştir.

Eğitim- öğretim sistemi içerisinde ve toplum nazarında belirleyici bir role sahip olan öğretmenlerde, diğer mesleklerde olduğu gibi birtakım özellikler aranmalıdır. Öğretmenlik mes-leğini icra ederken öğretmenin iki temel özelliği ortaya çıkar. Bunlar: Kişilik ve mesleki nitelik-lerdir. Öğretmenler sınıf ortamlarında farklı insan tipleriyle, dolayısıyla da farklı problemlerle yüzleşebilmektedir. Bu problemleri çözebilmeleri için mesleki bilgilerinin yanı sıra bazı kişisel nitelikleri taşımaları gerekir. Aksi halde öğretmenlerin/öğreticilerin alan bilgisi eksikliği ve Kur'an-ı Kerim öğretimine dair temel bilgileri teorik olarak anlamamış ve kavramamış olması

³⁹ Emel Sün-ter, “Ortaöğretimde Okutulan Seçmeli Din Eğitimi Dersleri Öğretim Programına İlişkin Öğretmen Gö-rüşleri: Bir Durum Çalışması”, *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17/2 (Haziran 2017), 909.

⁴⁰ İbrahim Aşlamacı – Ömer Faruk Gök, “Öğretmenlere Göre Ortaokul Din, Ahlak ve Değerler Alanı Seçmeli Ders-lerinde Karşılaşılan Sorunlar: Nitel Bir Araştırma”, *Dergiabant* 7/14 (Kasım 2019), 378.

öğrenci üzerinde telafisi zor olan olumsuz durumlar ortaya çıkarabilir.⁴¹ Çünkü öğretmenlerin kişisel özellikleri öğrencilerin derse ve okula karşı tutumlarında belirleyici olabilmektedir. Olumsuz kişiliğe sahip bir öğretmen, öğrencinin dersten ve okuldan soğumasına böylelikle başarısız olmasına yol açabilir. Özellikle seçmeli din, ahlak ve değerler alanı dersine giren öğretmenlerin davranışları, bu dersin içeriğinde belirtilen değerlerle uyumlu olmalıdır. Aksi durumda öğretmenin bir inandırıcılığı kalmayıp öğrencinin derse karşı ilgisiz olmasına neden olabilir.

Aşağıda araştırmaya katılan DKAB öğretmenlerinin seçmeli Kur'an-ı Kerim dersinde öğretmenlerden kaynaklanan problemlere ilişkin açıklamalarından bazı görüşlere yer verilmiştir.

Ö22: *“Sınıf mevcutlarının ortalamanın üzerinde olması öğretmenlerin öğrencilere bireysel olarak vakit ayırmalarına mâni oluyor. Bu da dersin başarısını olumsuz etkiliyor.”*

Ö1: *“Öğretmenlerin Kur'an-ı Kerim'in bırakın öğretim yöntemlerini bilmesini, onu düzgün okumayı bilmediklerine şahit oluyorum, bu en büyük problem.”*

Ö2: *“Öğretmenlerin en baştan harflerin telaffuzunu mahreçli bir şekilde öğretmeleri gerekiyor. Baştan eksik veya yanlış öğretilince daha sonra düzeltilmiyor.”*

Ö3: *“Kendimi çok yetersiz görüyorum.”*

Ö14: *“Bir dönem İlahiyat /DKAB ayrımı yapılmıştı. O ayrımın bizim alan için hiç yararlı olmadığı kanaatindeyim. Çünkü DKAB mezunu arkadaşlar lisansın ilk yıllarında az kredili ders olarak gördükleri Kur'an-ı Kerim'i öğretmekte zorlanıyorlar.”*

Ö11: *“Bazı arkadaşların bu derse yalnızca ek ders almak için girdiklerini düşünüyorum. Nitekim hal ve hareketler asla bu derse uygun değil”*

Ö17: *“Kıdem yılı fazla olan öğretmenlerin bazıları akıllı tahta, bilgisayar kullanımı konusunda isteksiz olabiliyorlar. Bu da günümüz öğrencisinin dikkati çekmekte önemli bir faktörün göz ardı edilmesi anlamına geliyor.”*

2.6. Seçmeli Kur'an-ı Kerim Dersi ile İlgili Müfredat, Ders Kitabı ve Derslerin

Planlanmasından Kaynaklanan Problemlere İlişkin Bulgular

Araştırmanın beşinci problemi, “Seçmeli Kur'an-ı Kerim dersi ile ilgili müfredat, ders kitabı ve derslerin planlanmasından kaynaklanan problemler nelerdir?” şeklinde belirlenmiştir. Aşağıda araştırmaya katılan DKAB öğretmenlerinin seçmeli Kur'an-ı Kerim dersinde ders kitabından kaynaklanan problemlere ilişkin açıklamalarından elde edilen verilerden kodlar oluşturulmuş, frekans değerleri hesaplanmış ve Tablo 2.6.1’de sunulmuştur.

⁴¹ Ali Birinci - Salih Akyıldız, “Kur'ân-ı Kerîm Öğretimine Yönelik Öz Yeterlik İnancı Ölçeğinin Geliştirilmesi”, *Kocatepe İslami İlimler Dergisi* 7/2 (Aralık 2024), 373.

Tablo 2.6.1: Seçmeli Kur'an-ı Kerim Dersi ile İlgili Müfredat, Ders Kitabı ve Derslerin Planlanmasından Kaynaklanan Problemlere İlişkin Görüşleri

	Kategori/Tema	f
Müfredat Kaynaklı sorunlar	İlk üniteler çok uzun, Kur'an-ı Kerim'in öğretimine fazla zaman kalmıyor.	22
	Kur'an-ı Kerim'in tarihi, yorumu ve kıssalara dair konular yeterince dikkat çekmemektedir.	17
	Tecvit bir bütün olmalı.	15
	Ders kitaplarında yeteri kadar görselliğe ve etkinliğe yer verilmemiştir.	14
Öğretim Materyali kaynaklı problemler	Derste işlenen konular gündelik hayat ile bağdaşır nitelikte değil.	22
	Ders kitapları okullara eksik ya da geç ulaşmakta.	18
	Ders kitaplarında yeteri kadar etkinlik bulunmamakta.	18
	5.Sınıf Kur'an-ı Kerim ders kitabı cüzler kadar kullanışlı değil.	17
	Ders kitabına yardımcı çalışma kitabının hazırlanmamış olması	17
Okul imkanları ve derslerin planlanmasından kaynaklı problemler	Sınıf mevcutları çok fazla.	28
	İlk üniteler çok uzun.	24
	Modüler sistem uygulanmıyor.	21
	Ders saatinin yetersiz oluşu	19
	Sınav kaygısı nedeniyle 7. ve 8. Sınıflarda seçilmemesi	19
	Öğrencilerin ders için okulda abdest almalarını sağlayıcı bir ortamın olmayışı	14

Tablo 2.6.1. incelendiğinde araştırmaya katılan DKAB öğretmenlerinin seçmeli Kur'an-ı Kerim dersi ile ilgili müfredat, ders kitabı ve derslerin planlanmasından kaynaklanan problemlere ilişkin görüşlerine yer verilmiştir. Bu problemler 3 kategoride gruplandırılmıştır. Bu kategorilerden “müfredat kaynaklı sorunlar” kategorisinde en fazla (22), İlk üniteler çok uzun, Kur'an-ı Kerim'in öğretimine fazla zaman kalmıyor görüşü ifade edilmiştir. Bunu sırasıyla, Kur'an-ı Kerim'in tarihi, yorumu ve kıssalara dair konular yeterince dikkat çekmemekte (17), tecvit bir bütün olmalı (15), ders kitaplarında yeteri kadar görselliğe ve etkinliğe yer verilmemiştir (14), görüşleri takip etmiştir. “Öğretim materyali kaynaklı sorunlar” kategorisinde en fazla (22), derste işlenen konular gündelik hayat ile bağdaşır nitelikte değil görüşü ifade edilmiştir. Bunu sırasıyla, ders kitapları okullara eksik ya da geç ulaşmakta (18), ders kitaplarında yeteri kadar etkinlik bulunmamakta (18), 5.Sınıf Kur'an-ı Kerim ders kitabı cüzler kadar kullanışlı değil (17), ders kitabına yardımcı çalışma kitabının hazırlanmamış olması (17) görüşleri takip etmektedir. “Okul imkanları ve derslerin planlanmasından kaynaklı problemler” kategorisinde ise en fazla (28), sınıf mevcutları çok fazla görüşü ifade edilmiştir. Bunu sırasıyla, ilk üniteler çok uzun (24), modüler sistem uygulanmıyor (21), ders saatinin yetersiz oluşu (19), sınav kaygısı nedeniyle 7. ve 8. Sınıflarda seçilmemesi (19), ders için okul abdest almalarını sağlayıcı bir ortamın olmayışı (14) görüşleri takip etmiştir.

Öğretim programına göre öğrencilerin Kur'an-ı Kerim dersinde, Kur'an-ı Kerim'in yaşamımız için önemini fark etmeleri ve içeriğiyle ilgili bilgi sahibi olmaları hedeflenmektedir. Bu

nedenle bu ders çerçevesinde öğrencilerin ilahi mesajları iyi anlamaları sağlanabilmelidir.⁴² Nitekim Günay⁴³ tarafından yapılan çalışmada, öğrenciler açısından Kur'an'ın lafzını manasına öncelemek, onun hükümlerinin bağlayıcılığını ve hayat kılavuzu oluşunu anlayamamak ve kavramlarını idrak edememek, dersin güncellikten uzak konuları içermesi, akademik dili ihtiva etmesi gibi problemlerin dersin hedeflerine ulaşmasına engel olduğu tespit edilmiştir. Lafzı okumanın mana üzerindeki etkisi göz önünde bulundurulduğunda, öğrencilerin Kur'an-ı Kerim'i kurallarına uygun doğru ve güzel okuyabilmeleri ve bazı sure ile ayetleri kurallarına uygun olarak ezberlemeleri amaçlanmaktadır. Kur'an-ı Kerim dersinde ulaşılması istenen en önemli amaç ise öğrencilerin Kur'an-ı Kerim'i isteyerek ve severek okumaları, anlamaları ve ezberlemeleridir.⁴⁴ Araştırmaya katılan DKAB öğretmenleri yukarıda belirtilen bazı problemler nedeniyle öğretim programında belirtilen amaçların gerçekleştirilmediğini belirtmişlerdir.

Aşağıda araştırmaya katılan DKAB öğretmenlerinin seçmeli Kur'an-ı Kerim dersi ile ilgili müfredat, ders kitabı ve derslerin planlanmasından kaynaklanan problemlere ilişkin bazı görüşlerine yer verilmiştir.

Ö1: “Ders kitabını yeterli bulmuyorum. Kur'an öğretimine daha fazla yer ayrılmalı, diğer konular azaltılmalı. Kur'an öğretimine daha fazla zaman kalmalı.”

Ö10: “Özellikle ilk üniteler öğrenci seviyesinin üstünde. “Kur'an-ı Kerim'i Anlıyorum” başlığı altında kıssalar, kavramlar yer almaktadır. Bu kavramlar öğrenci seviyesinin oldukça üzerindedir. Kur'an-ı Kerim'i öğretmeye yeterli zaman kalmıyor.”

Ö2: “5. ve 6. Sınıflarda 1. Ünitelerin olmaması gerekiyor. Tecvid konularının da 6. Sınıfta bitirilmesi gerekiyor. Tecvid konularının Kur'an-ı Kerim okumaya başlayan öğrencilere hemen öğretilmeye başlanması gerekiyor.”

Ö13: “Tecvit kurallarının mevcut durumdaki gibi değil, bir bütün olarak ilk yıllarda verilmesinin daha isabetli olacağını düşünüyorum. Böylece öğrenci Kur'an-ı Kerim'i kuralına uygun olarak okumayı ilk yılda öğrenip sonraki yıllarda kuralları iyi oturtabilir.”

Ö20: “Ders kitapları hikayelerle ve görsellerle desteklenmediği takdirde somut düşünme evrensinde olan çocuk için konular ve kavramlar anlaşılabilir oluyor.”

Ö3: “Ders kitaplarının bir albenisi yok. Ders kitaplarında etkinlikler yer almalı. Böylece öğretmenlerin ders işleyişleri daha verimli hale gelebilir.”

Ö29: “Ders kitapları geç gelebiliyor. Dahası hiç gelmediği de oluyor. Çevre okullardan bulabildiğimiz kadar alıp öğrencilere veriyoruz. Hepsine yetmeyebiliyor.”

Ö22: “Ders kitapları her sınıf düzeyinde güncellenmeli. Özellikle 5. Sınıflar için cüz okutulmalı.”

Ö15: “Ders kitaplarına yardımcı kitaplar hazırlanmalı. Alıştırmalarla işlenen konular pekiştirilmeli ki konu özümsenebilsin.”

⁴² Kaymakcan vd., *Seçmeli Din Eğitimi Dersleri İnceleme ve Değerlendirme Raporu* (İstanbul: DEM Yayınları, 2013), 60.

⁴³ İlhami Günay, “İmam Hatip Liselerinde Okutulan Tefsir Dersinin Önemi, Sorunları, Öğretim Metodları ve Bazı Teklifler”, *Tefsir Araştırmaları Dergisi* 3/2 (Ekim 2019), 376.

⁴⁴ MEB, (2012a) *12 Yıl Zorunlu Eğitim Sorular - Cevaplar*, Ankara.

Ö20: “Ders seçiminde modüler sistem uygulanmıyor. Mesela bir öğrenci önceki sınıflarda Kur'an dersi almadan 7.sınıfa geliyor ve Kur'an 2'yi seçebiliyor. Oysa Kur'an 1'i almayan bir öğrencinin Kur'an 2'yi seçememesi gerekir.”

Ö7: “Kur'an-ı Kerim derslerinin mutlaka kurslarla desteklenmesi gerekiyor. Mesela sınıfta 29 çocuk var. Doğal olarak bu öğrencilerin seviyeleri farklı oluyor. Bu durumda her biriyle birebir ilgilenmek imkânsız oluyor. Kendisine 2 haftada sıra gelmeyen öğrencinin motivasyonu ne kadar canlı kalabilir.”

Ö10: “Ders saatleri yetersiz.”

Ö27: “Konular güncel değil ve çok teorik.”

Ö30: “Sınıflar sene başında seviye gruplarına ayrılmalı. Aksi halde havanda su dövüyoruz.”

Ö2: “Sınıf sayıları azaltılmalı. Önemli olan kaç öğrencinin bu dersi aldığı değil; Kaç öğrencinin Kur'an-ı Kerim'i öğrendiği olmalı.”

Ö23: “Okul idaresi 7. ve 8. sınıflarda yaklaşan liseye giriş sınavları nedeniyle sınavda sorulan dersleri seçebiliyorlar. Bu durum Kur'an 2 dersini hiç almayan öğrencilerin olması sonucunu doğuruyor.”

Ö13: “Derse abdestli gelmek isteyen öğrenciler için maalesef okulun fiziki şartları uygun değil.”

Literatür incelendiğinde bu araştırmanın bulgularıyla örtüşen çok sayıda çalışma olduğu görülmektedir. Bahçekapılı⁴⁵ tarafından yapılan çalışmada derslerin öğretim programlarının alan uzmanları tarafından bir programda olması gereken ana unsurları içermediği, amaçlarının yüzeysel ve bilişsel alanla sınırlı kaldığı, öğretmenlere yeterince yol gösterici olmadığı sonuçlarına ulaşılmıştır. Öğretmenlerin önemli bir kısmı öğretim programlarındaki konuları yeterince ilgi çekici bulmadıkları için sıklıkla müfredat dışına çıktıklarını ifade etmişlerdir.⁴⁶ Oysa etkili bir öğrenme için başta ders kitapları olmak üzere bütün öğrenim araçlarının öğrencinin bilgiyi kendisinin yapılandırmasına imkân sağlayacak şekilde görsel, şema, harita, kavram haritaları, tablo vb. ile zenginleştirilmesi⁴⁷ gerekmektedir.

Aşlamacı ve Gök tarafından yapılan çalışmada, araştırmaya katılan öğretmenler seçmeli Kur'an-ı Kerim dersinde modüler anlayışa yer verilmemesi, öğrenciler arası seviye farklılıkları, haftalık iki saatlik dersin azlığı gibi sorunları verimliliğin önündeki en önemli engeller olarak belirtmişlerdir.⁴⁸ Araştırmaya katılan öğretmenler, tecvit kurallarının bir yılda bütün olarak, uygulamalı şekilde verilmesinin yararlı olacağını ifade etmişlerdir. Nitekim Kaymakcan da tecvit konusunun yıllara dağıtılarak ve toplu bir şekilde verilmesinin konusunun uzmanları tarafından incelenmesi gerektiği⁴⁹ görüşündedir. Meydan'ın öğretmenlerle yaptığı çalışmada ise ders kitaplarının görsellik, ders içi etkinlikler ve kalite yönlerinden yetersiz olduğu sonucuna varılmıştır. Temel sorunlar ise sınıfların kalabalık oluşu, ders saatlerinin öğrencilerle ilgilenmek için yetersiz oluşu

⁴⁵ Bahçekapılı, *Yeni Eğitim Sisteminde Seçmeli Din Dersleri (İmkânlar, Fırsatlar, Aktörler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri)*, 52.

⁴⁶ Bahçekapılı, *Yeni Eğitim Sisteminde Seçmeli Din Dersleri (İmkânlar, Fırsatlar, Aktörler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri)*, 230-232.

⁴⁷ Sönmez Veyssel, *Öğretim İlke Yöntemleri* (Ankara: Anı yayıncılık, 7. Baskı, 2014), 230-232.

⁴⁸ Aşlamacı – Gök, “Öğretmenlere Göre Ortaokul Din, Ahlak ve Değerler Alanı Seçmeli Derslerinde Karşılaşılan Sorunlar: Nitel Bir Araştırma”, 28.

⁴⁹ Kaymakcan vd., *Seçmeli Din Eğitimi Dersleri İnceleme ve Değerlendirme Raporu*, 2013. 77.

ve okulların fiziki imkanlarının yetersiz oluşundan doğmaktadır.⁵⁰ Okulların fiziki imkanlarının yetersiz oluşu farklı sorunların çözümüne de engel olmaktadır. Ayrıca akademik kaygılar nedeniyle 7 ve 8. sınıflarda din, ahlak ve değerler alanına ait seçmeli derslerin seçilmediği alt sınıflarda seçildiğinde ise kurslarla desteklenmediği⁵¹ belirtilmiştir. Çiftçi tarafından yapılan çalışmalarda da benzer sonuçlara ulaşılmış, Kur'an-ı Kerim dersinin verimli olabilmesi için sayıları fazla olan sınıfların ayrılması, modüler sistem ile öğrencilerin seviyelerine uygun sınıfların oluşturulması için okul idaresinin özverili olması gerektiği⁵² sonucuna ulaşılmıştır. Son olarak Meydan'ın öğrencilere yönelik yaptığı çalışmada öğrenciler, Kur'an-ı Kerim dersinin ilk ünitesine ilgi göstermediklerini ve bu derse ilişkin beklentilerinin Kur'an-ı Kerim'i okuma olduğunu⁵³ belirtmişlerdir.

Kur'an-ı Kerim öğretiminin başarılı olabilmesi, iyi bir öğretim programının uygulanması ile sağlanabilir. Programın bizzat uygulayıcıları olan ders öğretmenleri, uygulamada olan programın gözden geçirilerek değerlendirilmesi, ortaya konulan eksikliklerin ve aksaklıkların düzeltilmesi ve geliştirilmesi gerekliliğini ortaya konulmuştur.

2.7. “Seçmeli Kur'an-ı Kerim Dersinin Seçiminde Okul İdaresinin ve Okulunuzdaki Diğer Öğretmenlerin Tutumları Nasıldır?” Sorusuna İlişkin Bulgular

Araştırmanın onuncu problemi, “Seçmeli Kur'an-ı Kerim dersinin seçiminde okul idaresinin ve okulunuzdaki diğer öğretmenlerin tutumları nasıldır?” şeklinde belirlenmiştir. Aşağıda araştırmaya katılan DKAB öğretmenlerinin seçmeli Kur'an-ı Kerim dersinin seçiminde okul idaresinin ve okulunuzda diğer öğretmenlerin tutumlarına ilişkin açıklamalarından elde edilen verilerden kodlar oluşturulmuş, frekans değerleri hesaplanmış ve Tablo 2.7.1'de sunulmuştur.

Tablo 2.7.1: Seçmeli Kur'an-ı Kerim Dersinin Seçiminde Okul İdaresinin ve Okulunuzda Diğer Öğretmenlerin Tutumlarına İlişkin Görüşleri

Kategori/Tema	f
Okul personelinin norm kaygısı belirleyici olabilmekte	22
Bazı öğretmenler ideolojik davranabiliyor.	17
Akademik başarısı düşük öğrenciler yönlendirilebiliyor.	14
7 ve 8. Sınıflarda sınava yönelik dersler tercih edilebiliyor.	14

Tablo 2.7.1. incelendiğinde araştırmaya katılan DKAB öğretmenlerinin seçmeli Kur'an-ı Kerim dersinin seçiminde okul idaresinin ve okulun diğer öğretmenlerin tutumlarından kaynaklanan problemlere ilişkin görüşlerine yer verilmiştir. Öğretmenlerin çoğunluğu (22) okul personelinin norm kaygısı belirleyici olabilmekte görüşünü belirtmişlerdir. Bunu sırasıyla, bazı öğretmenler ideolojik davranabiliyor (17), akademik başarısı düşük öğrenciler yönlendirilebiliyor (14), 7 ve 8. sınıflarda sınavda sorumlu olunan dersler tercih edilebiliyor (14) görüşleri takip etmiştir.

Seçmeli derslerin tercih edilmesinde belirleyici olan bir etmen de okul idaresidir. Bununla birlikte bu sürece diğer öğretmenlerin de etkisi olabilmektedir. Okul idaresi seçmeli Kur'an-ı Ke-

⁵⁰ Meydan, “Din, Ahlak ve Değerler Alanı Seçmeli Derslerinde Karşılaşılan Problemler (Öğretmen Görüşlerine Dayalı Nitel Bir Araştırma”, 688.

⁵¹ Aşlamacı - Gök, “Öğretmenlere Göre Ortaokul Din, Ahlak ve Değerler Alanı Seçmeli Derslerinde Karşılaşılan Sorunlar: Nitel Bir Araştırma”, 30.

⁵² Harun Çiftçi, *Ortaokul Din, Ahlak ve Değerler Alanı Derslerinin Öğretmen, Öğrenci ve Veli Görüşleri ile Değerlendirilmesi*. (Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017), 266.

⁵³ Meydan, “Din, Ahlak ve Değerler Alanı Seçmeli Derslerinin Öğrenci Görüşleri Doğrultusunda Değerlendirilmesi”, 245.

rim dersleri ile ilgili yönergelerin uygulanmasını sağlamalıdır. MEB'in genelgesinde seçmeli dersleri öğrencilerin istek, ilgi ve yetenekleri doğrultusunda velilerinin de rehberliğinde öğrencinin kendisinin seçmesi beklenmektedir.⁵⁴

Aşağıda araştırmaya katılan DKAB öğretmenlerinin seçmeli Kur'an-ı Kerim dersinin seçiminde okul idaresinin ve okulunuzda diğer öğretmenlerin tutumlarına ilişkin açıklamalarından bazı görüşlere yer verilmiştir.

Ö21: “Birçok farklı okul türünde çalıştım çoğunlukla seçmeli dersler birtakım kaygılarla okul idaresi tarafından belirleniyor.”

Ö22: “Seçmeli dersleri genel olarak okul idaresi belirlediği velileri genel olarak onlar bilgilendirdiği için idare oldukça etkili oluyor. Veliler genel olarak idarenin yönlendirmelerini dikkate alıyor. Öğretmenlerden olumsuz bir tutum duymadım.”

Ö1: “Okul idaresi özellikle 8. Sınıfta LGS’de sorulan dersleri seçmeye yöneliyor. Bu nedenle çoğunlukla 5 ve 6. Sınıfta Kur'an-ı Kerim dersi seçiliyor. Bu durumdan dolayı istediği halde Kur'an-ı Kerim dersi almayan öğrenciler oluyor.”

Ö7: “Okul idaresinin ve okuldaki bazı öğretmenlerin bu derslere karşı olumlu veya olumsuz tutum içinde olmaları ders seçiminde etkili olabiliyor.”

Ö10: “Okul idaresi öğretmenlerin bulunduğu norm kadroya göre eşit ek ders olsun düşüncesiyle veya normu sınırda olan öğretmenlerin okulda kalması için o branşa yönelik seçmeli dersleri tercih edebiliyor.”

Ö13: “Başarılı olan öğrenciler genellikle LGS’de sorulan derslere yönlendirilirken akademik başarı düşük öğrenciler ‘alın bunları oyalayın’ dercesine okul idaresi tarafından seçmeli din derslerine yönlendirilebiliyor. Bu durumda başarı sağlamak mümkün mü?”

Literatür incelendiğinde, bu araştırmadan elde edilen verilerle örtüşen çalışmalar olduğu görülmektedir. Bahçekapılı'nın yaptığı çalışmada da bu derslerin seçiminde bazı okul idaresi ve öğretmenlerin olumsuz tutum ve tavırlarının olduğu⁵⁵ belirtilmiştir. Diğer branşlarda bazı öğretmenlerin, ek ders kaygısıyla bu derslere olumsuz tavır takındıklarını hatta bu derslerin boş ders gibi algılanabildiği⁵⁶ belirtilmiştir. Ayrıca okul idaresi tarafından vasat öğrencilerin kasıtlı olarak bu derslere yönlendirildiği ve bu konuda ideolojik davranıldığı⁵⁷ belirtilmiştir.

Seçmeli derslerin seçiminde veli görüşü önemli olmakla birlikte öğrencinin görüşünün dikkate alınması onun dersi kendisinin seçmesi ve benimsemesine yönelik rehberlik yapılması, ders-ten daha verimli bir şekilde faydalanmasında oldukça önemli rol oynamaktadır. Seçmeli derslerde öğrencilerin ilgi ve istekleri görmezden gelinmemeli, bu derse karşı olumsuz tutumları kaynağına inilerek giderilmeleridir.

⁵⁴ MEB, (2012b). Seçmeli Dersler Hakkında Genelge. *Tebliğler Dergisi* 409.

⁵⁵ Bahçekapılı, *Yeni Eğitim Sisteminde Seçmeli Din Dersleri* (İmkânlar, Fırsatlar, Aktörler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri), 303.

⁵⁶ Güneş -Altun, “Seçmeli Kur'an Dersleri Üzerine Bir Araştırma”, 1051.

⁵⁷ Aşlamacı - Gök, “Öğretmenlere Göre Ortaokul Din, Ahlak ve Değerler Alanı Seçmeli Derslerinde Karşılaşılan Sorunlar: Nitel Bir Araştırma”, 380.

2.8. Seçmeli Kur'an-ı Kerim Dersinde Karşılaşılan Sorunlara İlişkin Çözüm Önerilerine İlişkin Bulgular

Araştırmanın birinci problemi, “Seçmeli Kur'an-ı Kerim dersinde karşılaştığınız sorunlara ilişkin çözüm önerileriniz nelerdir?” şeklinde belirlenmiştir. Aşağıda araştırmaya katılan DKAB öğretmenlerinin seçmeli Kur'an-ı Kerim dersine ilişkin mesleki gelişimlerine katkı sunacak hizmet içi bir eğitim alma durumlarına ilişkin açıklamalarından elde edilen verilerden kodlar oluşturulmuş, frekans değerleri hesaplanmış ve Tablo 2.8.1’de sunulmuştur.

Tablo 2.8.1: Seçmeli Kur'an-ı Kerim dersinde Karşılaşılan Sorunlara İlişkin Çözüm Önerileri

Kategori/Tema	f
Müfredat güncellenmeli ve içerik azaltılmalı.	25
5.ve 6. Sınıf düzeylerinde ilk ünite konuları çıkarılmalı.	23
Kıssalar öğrencilerin şahsiyetlerine olumlu yönde katkı sağlayacak şekilde tasarlanmalı.	21
Yeni başlayanlara cüz okutulmalı.	21
Konular her sınıf düzeyine uygun olmalı.	19
Kur'an-ı Kerim dersi daha erken sınıf düzeylerinde başlamalı.	19
Öğretmenler ihtiyaca yönelik ve verimli hizmetiçi eğitimlere alınmalı.	16
Hizmetiçi eğitimlerde, kitap ve materyal hazırlanmasında Diyanet vb. kurumlarla iş birliği yapılmalı.	15
Dersleri daha ilgi çekici hale getirmeli	15
Kur'an-ı Kerim'e geçen öğrencilere ödül verilebilir.	12
Öğretmenler öğrencilere karşı daha müsamahalı ve sabırlı olmalı.	8

Tablo 2.8.1. incelendiğinde seçmeli Kur'an-ı Kerim dersinde karşılaştığınız sorunlara ilişkin çözüm önerileri değerlendirildiğinde öğretmenlerin çoğunluğu (25), müfredat güncellenmeli ve içerik azaltılmalı şeklinde görüş belirtmişlerdir. Bunu sırasıyla 5.ve 6. Sınıf düzeylerinde ilk ünite konuları çıkarılmalı (23), kıssalar öğrencilerin şahsiyetlerine olumlu yönde katkı sağlayacak şekilde tasarlanmalı (21), yeni başlayanlar için cüz okutulmalı (21), konular her sınıf düzeyine uygun olmalı (19), Kur'an-ı Kerim dersi daha erken sınıf düzeylerinde başlamalı (19), öğretmenler ihtiyaca yönelik ve verimli hizmetiçi eğitimlere alınmalı (16), hizmetiçi eğitimlerde, kitap ve materyal hazırlanmasında Diyanet vb. kurumlarla işbirliği yapılmalı (15), dersleri daha ilgi çekici hale getirmeli (15), Kur'an-ı Kerim'e geçen öğrencilere ödül verilebilir (12), öğretmenler öğrencilere karşı daha müsamahalı ve sabırlı olmalı (8) görüşleri takip etmektedir.

Seçmeli din dersleri için hazırlanan program, ders kitapları, eğitim- öğretim materyalleri özenle hazırlanmış olsa da eğitim- öğretimin en önemli paydaşı olan öğretmenler tarafından değerlendirilmeleri önem arz etmektedir. Nitekim öğretmenlerin yapmış oldukları değerlendirmeler

ve öneriler derslerde yaşanan sorunların tespitini ve bunlara yönelik bilimsel çözümlerin geliştirilmesini sağlamakta; öğretim programları ve ders kitaplarını hazırlayıp geliştirenler için rehberlik yapmaktadır.

Aşağıda seçmeli Kur'an-ı Kerim dersinde karşılaşılan sorunlara ilişkin bazı çözüm önerilerine yer verilmiştir:

Ö6: “İlk üniteler, Kur'an-ı Kerim'in niçin okunduğunun bilinmesi, hayatımıza kattıklarının fark edilmesi açısından çok önemli elbette. Ancak ünite çok uzun. Dolayısıyla Kur'an-ı Kerim'i öğrenmek ve okumak için yeterli zaman kalmıyor. Bu ünite azaltılarak sene içerisine kısa kısa dağıtılabilir. Böylece Kur'an-ı Kerim'i okumaya daha fazla zaman kalır.”

Ö12: “Bu derste kıssalara yer verilmesi bence gereksiz. Çünkü DKAB dersinde zaten anlatıyoruz. Böyle olduğunda Kur'an-ı Kerim'i okumaya zaman kalmıyor.”

Ö21: “Kıssalar çocuklara hitap edecek kavram ve görsellerle anlatılmalı. Yoksa havada kalıyor.”

Ö7: “Ders kitapları ve materyaller öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçları gözetilerek yenilenmeli. Bu konuda Diyanetin yaz Kur'an kursları için hazırladığı kitaplar daha zengin bir içerikte. Bu konuda Diyanet'le iş birliği yapılabilir.”

Ö29: “Kur'an-ı Kerim öğrenimine daha erken yaşlarda; okul öncesi dönemde başlanmalı. Araştırmalar, okul öncesi çocuğun birçok dili öğrenmeye hazır olduğunu göstermektedir.”

Ö5: “Kur'an-ı Kerim dersinin haftada 2 saat oluşu yetersiz oluyor. Bu eksiklik kurslarla giderilmeli.”

Ö27: “Ders kitapları bol etkinlikli olmalı ve çocuklar için eğlenceli hale getirilmeli. Ayrıca her sınıf düzeyine uygun kavram ve görsellerle desteklenmeli.”

Ö3: “Öğretmenler Kur'an okumaya geçen öğrencileri ödüllendirmeli. Böylece diğer öğrencileri teşvik etmeli.”

Ö30: “Öğretmenler derste daha sabırlı, hoşgörülü ve sevecen olmalı. Nitekim bir dersi sevmeye öğretmen en önemli faktör olabilmektedir.”

Literatür incelendiğinde, bu araştırmadan elde edilen verilerle örtüşen çalışmalar olduğu görülmektedir. Korkmaz ve Kılıç tarafından yapılan çalışmada bazı öğretmenler dersin içeriğinde yer alan tecvit konularının öğrencilerin seviyelerine göre zor olduğunu ve ilk üniteye yer alan konuların Kur'an-ı Kerim okumaya geçişi geciktirdiğini, içeriğin öğrencilerin seviyelerine ve yaşlarına uygun olmadığı ve bazı konuların DKAB dersiyle binişik olduğunu⁵⁸ belirtmişlerdir. Kaymakcan vd. tarafından yapılan çalışmada, beşinci sınıflar için hazırlanan öğrenme materyalinde bir tane Kur'an okuyan öğrenci resmine yer verilirken dokuzuncu sınıflar için hazırlanan öğrenme materyalinde Kur'an okuyan bir öğrenci veya insan resmine⁵⁹ yer verilmemiştir. Yazıbaşı tarafından yapılan çalışmada öğretmenler ders kitaplarının yeteri kadar etkinlik içermediğini⁶⁰ belirtmişlerdir. Turgut tarafından yapılan çalışmada ise, ders müfredatının ve kitaplarının öğrenci seviyesine uygun olmadığı görüşü ifade edilmiştir. Ders programlarında öğretim ilkelerinden “öğrenciye

⁵⁸ Korkmaz- Kılıç, “Öğretmenlerine Göre Seçmeli Kur'an-I Kerim Dersinin Sorunları”, Erciyes Akademi, 37/3 (Eylül 2023), 892.

⁵⁹ Kaymakcan vd., *Seçmeli Din Eğitimi Dersleri İnceleme ve Değerlendirme Raporu*, 75.

⁶⁰ Muhammet Ali Yazıbaşı, “Ortaöğretim Öğrencilerinin Gözünden Seçmeli Din Dersleri: Kırıkkale Örneği” *Dini Araştırmalar Dergisi* 21/53 (2018), 164.

görelilik” ve “somuttan soyuta” ilkelerine daha çok dikkat edilmesini isteyen öğretmenler yalnızca dersin içeriğinin ve programının değil kitaplarının da ağır ve yoğun olduğunu⁶¹ belirtmişlerdir. Yine Turgut, Kur'an-ı Kerim dersinde yaşanan problemlerden biri olarak cüz ihtiyacını belirtmiş yalnızca beşinci sınıf Kur'an-ı Kerim ders kitabında yer alan Kur'an-ı Kerim harfleri kısmının bütün sınıf düzeylerindeki ders kitaplarında yer alması gerektiğini⁶² vurgulamıştır. Güneş ve Altun tarafından yapılan çalışmada, öğretmenlerin ekseriyeti Kur'an-ı Kerim'i yüzünden okuma ve mahreçlerle ilgili kendilerini yetersiz gördükleri ve bu konuda eğitime ihtiyaç duyduklarını⁶³ belirtmişlerdir. Mesleki yeterlilik konusu görüş bildiren birçok öğretmen tarafından ifade edilmiş ve Diyanet İşleri Başkanlığındaki Kur'an kursu öğrencilerine yönelik eğitimler düzenlendiği gibi Millî Eğitim Bakanlığındaki Kur'an-ı Kerim dersi öğretmenlerine yönelik de böyle bir eğitimin verilmesinin yararlı olacağı belirtilmiştir. Kur'an öğretimine ilişkin yapılan bir araştırmada da hizmet içi eğitim almaları gerektiğini ifade eden öğretmenler,⁶⁴ en çok Kur'an-ı Kerim'i güzel okumayla ilgili daha sonra ise Kur'an-ı Kerim öğretimi ile ilgili yaklaşım, yöntem ve tekniklerle ilgili seminer ve kurslara ihtiyaç duyduklarını⁶⁵ belirtmişlerdir.

⁶¹ Mustafa Turgut, *Ortaokullarda Din, Ahlak ve Değerler Alanındaki Seçmeli Derslerin Yönetici, Öğretmen, Öğrenci ve Veli Görüşleri Bağlamında İncelenmesi (Antalya İli Örneği)* (Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 157.

⁶² Turgut, “*Ortaokullarda Din, Ahlak ve Değerler Alanındaki Seçmeli Derslerin Yönetici, Öğretmen, Öğrenci ve Veli Görüşleri Bağlamında İncelenmesi (Antalya İli Örneği)*”, 158.

⁶³ Güneş – Altun, “Seçmeli Kur'an Dersleri Üzerine Bir Araştırma”, 1053.

⁶⁴ Kantar, *İmam Hatip Liselerinde Kur'an-ı Kerim Öğretimi Üzerine Bir Değerlendirme (Sivas Örneği)*, 63-64.

⁶⁵ Yüksel, “İmam Hatip Liselerinde Kur'an Eğitimi Üzerine Bir Araştırma (Tekirdağ Örneği)”, 27.

Sonuç

Bu çalışmanın amacı, ortaokulda görev yapan DKAB öğretmenlerinin görüşleri doğrultusunda seçmeli Kur'an-ı Kerim dersinde karşılaşılan sorunları ve bu sorunlarla ilgili çözüm önerilerini belirlemektir. DKAB öğretmenleriyle yapılan görüşmelerle elde edilen verilerin analizi sonucunda ulaşılan sonuçlar şu şekilde sıralanabilir:

Araştırmaya katılan DKAB öğretmenler çoğunlukla öğretim programını takip etmediklerini ve mesleki gelişimlerine katkı sağlayacak hizmet içi bir eğitime katılmadıklarını ifade etmişlerdir.

Öğretmenler, çoğunlukla Kur'an-ı Kerim dersinin öğrencilerin ahlaki gelişimlerine katkı sağladığı görüşünü belirtmişlerdir. Dersi alan öğrencilerin davranışlarında daha özenli olduklarını, kötü söz söylemekten kaçındıklarını, dersin atmosferinin ruh hallerine olumlu yansıdığını ve kıssalarda geçen ahlaki çöküntüye sebep olduğu davranışlardan kaçındıklarını söylemişlerdir.

Öğretmenlerin Kur'an-ı Kerim dersinde öğrenciden kaynaklanan problemler olduğu görüşünde hemfikir oldukları görülmektedir. En fazla öğrenciler arası seviye farklılığının olması problem olarak görülürken; öğrencilerin ilgi eksikliği, derse hazırlıksız gelmeleri, dersin bilincinde olmamaları dile getirilen sorunlar arasında yer almaktadır.

Öğretmenlerden kaynaklanan problemleri ise sınıf mevcutlarının fazla olması nedeniyle her öğrenciye yeterli vakit ayıramama, alan bilgisine ve din eğitimcisi misyonuna sahip olmama, Kur'an-ı Kerim ve tecvit öğretiminde yeterli olmama, derslerde akıllı tahta, bilgisayar vb. görsel materyallerden yeteri kadar faydalanmama şeklinde belirtmişlerdir.

Öğretmenlerin Kur'an-ı Kerim dersiyle ilgili müfredat, ders kitabı ve derslerin planlanmasından kaynaklanan problemlere ilişkin görüşleri 3 kategoride gruplandırılmıştır. Bunlar “Müfredat kaynaklı sorunlar”, “Öğretim materyali kaynaklı sorunlar” ve “Okul imkanları ve derslerin planlanmasından kaynaklı sorunlar” şeklindedir. Müfredat kaynaklı sorunlarda, İlk ünitelerin çok uzun olduğu dolayısıyla Kur'an-ı Kerim'in öğretimine fazla zaman kalmadığı, Kur'an-ı Kerim'in tarihi, yorumu ve kıssalara dair konuların yeterince dikkat çekmediği, tecvidin bütün olması gerektiği, ders kitaplarında yeteri kadar görselliğe ve etkinliğe yer verilmediği belirtilmiştir. Öğretim materyali kaynaklı sorunlarda, derste işlenen konuların günlük yaşam ile bağdaşır nitelikte olmadığı, ders kitaplarının okullara eksik ya da geç ulaştığı, ders kitaplarında yeteri kadar etkinlik bulunmadığı, 5.Sınıf Kur'an-ı Kerim ders kitabının cüzler kadar kullanışlı olmadığı, ders kitabına yardımcı çalışma kitabının hazırlanmamış olması sorunları vurgulanmıştır. Okul imkanları ve derslerin planlanmasından kaynaklı sorunlarda ise, sınıf mevcutlarının fazla olduğu, ilk ünitelerin çok uzun olduğu ve modüler sistemin uygulanmıyor oluşu, ders saatinin yetersiz oluşu, sınav kaygısı nedeniyle 7. ve 8. sınıflarda dersin seçilmeyişi, ders için okulda abdest alabilecekleri bir ortamın olmayışı sorunları ifade edilmiştir.

Öğretmenler seçmeli Kur'an-ı Kerim dersinin seçilmesinde okul idaresinin ve okulun diğer öğretmenlerin tutumlarından kaynaklanan problemlere ilişkin, dersin seçiminde okul personelinin norm kaygısının belirleyici olduğu, bazı öğretmenlerin ideolojik davranabildiği, akademik başarısı düşük öğrencilerin derse yönlendirildiği, 7 ve 8. sınıflarda sınava ilişkin derslerin tercih edildiği görüşlerini belirtmişlerdir.

Öğretmenler, seçmeli Kur'an-ı Kerim dersinde karşılaşılan sorunlara ilişkin çözüm önerilerini ise müfredat güncellemeli ve içerik azaltılmalı, 5.ve 6. Sınıf düzeylerinde ilk ünite konuları

çıkartılmalı, kıssalar öğrencilerin şahsiyet gelişimlerine olumlu katkılar sağlayacak biçimde tasarlanmalı, yeni başlayanlar için cüz okutulmalı, konular her sınıf düzeyine uygun olmalı, Kur'an-ı Kerim dersine daha erken sınıf düzeylerinde başlamalı, öğretmenler ihtiyaca yönelik ve verimli hizmetiçi eğitimlere alınmalı, hizmetiçi eğitimlerde, kitap ve materyal hazırlanmasında Diyanet İşleri Başkanlığı gibi kurumlarla işbirliği yapılmalı, dersler daha ilgi çekici hale getirilmeli, Kur'an-ı Kerim'e geçen öğrencilere ödül verilmeli, öğretmenler öğrencilere karşı daha müsamahalı ve sabırlı olmalı şeklinde sıralamışlardır.

Araştırmadan elde edilen sonuçlar ışığında şu önerilerde bulunulabilir: Kur'an-ı Kerim dersinin etkili ve verimli bir şekilde yürütülebilmesi için mevcut öğretim programı ve ders kitapları güncellenebilir. DKAB dersi ile seçmeli dersler arasındaki tekrarlar ortadan kaldırılarak ders kitaplarında öğretmenlere yardımcı olacak daha fazla etkinlik ve materyal örneklerine yer verilebilir. Kur'an-ı Kerim dersinde sınıf mevcutları azaltılabilir. Farklı öğrenme düzeyinde olan öğrencileri bir sınıfta toplamak yerine, dersi modüler hale getirip veya kur sistemine dönüştürüp farklı sınıflardaki öğrencilerin kendi seviyelerine uygun modül veya kurlara katılması sağlanabilir. Derslerin seçim sürecinde okul yöneticilerinin etkili olmasının altında yatan nedenler araştırılarak bu konuda etkili çözümler geliştirilebilir. DKAB öğretmenlerinin Kur'an-ı Kerim dersini daha nitelikli yürütebilmeleri için, öğretmenler hizmet içi eğitimlere alınabilir. Kur'an-ı Kerim ders kitapları "Kur'an-ı Kerim cüzleri" gibi öğrencilerin öğrenmelerini destekleyici ve hızlandırıcı bir biçimde hazırlanabilir. Son olarak öğretmenler rol model olabilir ve böylelikle dersleri sevdirebilir.

Kaynakça

- Acuner, Hacı Yusuf. “Öğrencilere Göre Seçmeli Kur'an-ı Kerim Dersi: Artvin İli Örneği”. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 5/4 (Nisan 2016), 850-871. <https://doi.org/10.15869/itobiad.82105>
- Altun, Mukadder. *Öğretmen Görüşlerine Göre Seçmeli Kur'an Dersi - Nitel Bir Araştırma*. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Aşlamacı, İbrahim- Gök, Ömer Faruk. “Öğretmenlere Göre Ortaokul Din, Ahlak ve Değerler Alanı Seçmeli Derslerinde Karşılaşılan Sorunlar: Nitel Bir Araştırma”. *Dergiabant* 7/14 (Kasım 2019), 354-385. <https://doi.org/10.33931/abuifd.633277>.
- Bahçekapılı, Mehmet. *Türkiye’de Din Eğitiminin Dönüşümü (1997-2012)*. İstanbul: İlke Yayınları, 2012.
- Bahçekapılı, Mehmet. *Yeni Eğitim Sisteminde Seçmeli Din Dersleri (İmkânlar, Fırsatlar, Aktörler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri)*. İstanbul: İlke Yayınları, 2013.
- Bayrakçı, Mustafa. “in-Service Teacher Training in Japan and Turkey: A Comparative Analysis of Institutions and Practices”. *Australian Journal of Teacher Education* 34/1 (2009), 10-22. Erişim:27.12.2024, <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ922744.pdf>
- Bilgin, Beyza - Selçuk, Mualla. *Din Öğretimi*. Ankara: Gün Yayıncılık, 1999.
- Birinci, Ali - Akyıldız, Salih. “Kur’ân-ı Kerîm Öğretimine Yönelik Öz Yeterlik İnancı Ölçeğinin Geliştirilmesi”. *Kocatepe İslami İlimler Dergisi* 7/2 (Aralık 2024), 370-386. <https://doi.org/10.52637/kiid.1525445>
- Coşkun, Eyyub. “İlköğretim Dördüncü ve Beşinci Sınıf Öğretmen ve Öğrencilerinin Yeni Türkçe Dersi Öğretim Programıyla İlgili Görüşleri Üzerine Nitel Bir Araştırma”. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri* 5/2 (Kasım 2005), 421-476.
- Çakmak, Ahmet- Ecer, Münir. “Seçmeli Kur'an-ı Kerim Dersine Yönelik Motivasyon Ölçeğinin (SKKMÖ) Geliştirilmesi ve Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi”. *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 19 /2 (Aralık 2020), 679-707. <https://doi.org/10.14395/hititilahiyat.737811>
- Çiftçi, Harun. *Ortaokul Din, Ahlak ve Değerler Alanı Derslerinin Öğretmen, Öğrenci ve Veli Görüşleri ile Değerlendirilmesi*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017.
- Doğan, Soner, Uğurlu -Celal Teyyar, Demir, Ahsen. “4+4+4 Eğitim Sisteminin Okul Paydaşlarına Olumlu ve Olumsuz Etkilerinin Yönetici Görüşlerine Göre İncelenmesi”. *Gaziantep University Journal of Social Sciences* 13/1 (2014), 115-138.
- Dursun, Zehra - Şimşek, Eyüp. “Yenilenmiş Bloom Taksonomisi Kapsamında Ortaokul Seçmeli Kur'an-ı Kerim Dersi Kazanımlarının Değerlendirilmesi”. *Kocatepe İslami İlimler Dergisi* 5/2 (Aralık 2022), 380-394. <https://doi.org/10.52637/kiid.1162534>
- Eryılmaz, Ali - Dereli, Esra. “Derse Katılmama Durumundaki Zaman Yönelimi Ölçeğinin Psikometrik Özellikleri”. *İlköğretim Online* 10/3 (Haziran 2011), 1178-1190.
- Günay, İlhami. “İmam Hatip Liselerinde Okutulan Tefsir Dersinin Önemi, Sorunları, Öğretim Metodları ve Bazı Teklifler”. *Tefsir Araştırmaları Dergisi* 3/2 (Ekim 2019), 357-383. <https://doi.org/10.31121/tader.630478>.
- Güvenç, Hülya. “Etkin Katılım Ölçeği Geliştirme ve Uyarlama Çalışması”. Ahi Evran Üniversitesi

- Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)* 1/16 (Nisan 2015), 255-267.
- Güneş, Âdem – Altun, Mukadder. “Seçmeli Kur’an Dersleri Üzerine Bir Araştırma”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 12/67 (2019), 1042-1055.
<http://dx.doi.org/10.17719/jisr.2019.3792>
- Ayhan, Halis. *Türkiye’de Din Eğitimi*. İstanbul: DEM Yayınları, 2004.
- Hull, M. Jhon, <http://www.iarf.net/REBooklet/TableofContents.htm>. (Erişim: 04.06.2004)
- Kantar, Harun. *İmam Hatip Liselerinde Kur’an-ı Kerim Öğretimi Üzerine Bir Değerlendirme (Sivas Örneği)*. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008.
- Kaymakcan Recep, Aşlamacı İbrahim, Yılmaz, Mustafa. ve Telli, Adnan. *Seçmeli Din Eğitimi Dersleri İnceleme ve Değerlendirme Raporu*, İstanbul: Değerler Eğitim Merkezi Yayınları, 2013.
- Kotan, İlhami. *Ortaöğretimde Bazı Seçmeli Dini Derslere İlişkin Öğrenci Öğretmen ve Yönetici Görüşlerinin İncelenmesi*. Antalya: Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015.
- Korkmaz, Mehmet - Kılıç, Seçil. “Öğretmenlerine Göre Seçmeli Kur’an-ı Kerim Dersinin Sorunları”. *Erciyes Akademi* 37/3 (Eylül 2023), 881-903.
<https://doi.org/10.48070/erciyesakademi.1313733>
- Lin, Nan. *Foundations of Social Research*. USA: Mc Graw-Hill, 1976.
- MEB. *Ortaokul-İmam Hatip Ortaokulu Kur’an-ı Kerim Dersi (5-8. Sınıflar) Öğretim Programı*. Ankara, 2012.
- MEB. DOGM, *Öğretim Programları Başlıklı Resmi Yazı*. Tarih: 26.03.2013, Sayı: 321536.
- MEB. (2012a) *12 Yıl Zorunlu Eğitim Sorular – Cevaplar*. Ankara.
- MEB. (2012b). Seçmeli Dersler Hakkında Genelge. *Tebliğler Dergisi*.
- Meydan, Hasan. Din, “Ahlak ve Değerler Alanı Seçmeli Derslerinin Öğrenci Görüşleri Doğrultusunda Değerlendirilmesi”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 40, (Aralık 2013), 219-250.
- Meydan, Hasan. “Din, Ahlak ve Değerler Alanı Seçmeli Derslerinde Karşılaşılan Problemler (Öğretmen Görüşlerine Dayalı Nitel Bir Araştırma)”. *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish* 10/3 (2015), 673-694.
<http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.7583>.
- Sünter, Emel. “Ortaöğretimde Okutulan Seçmeli Din Eğitimi Dersleri Öğretim Programına İlişkin Öğretmen Görüşleri: Bir Durum Çalışması”, *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 17/2 (Haziran 2017), 902-913.
<https://doi.org/10.17240/aibuefd.2017.17.30227-326605>
- Sönmez, Veysel. *Öğretim İlke Yöntemleri*. Ankara: Anı yayıncılık, 7. Baskı, 2014.
- Öcal, Mustafa. “İlahiyat Fakültelerinin Tarihçesi”. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/1 (Ocak 1986).
- Öz, Ayhan. “Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretmenlerinin Mesleki Gelişiminde Hizmet İçi Eğitimin Yeri (İstanbul Örneği)”. *Değerler Eğitimi Dergisi* 12/28 (Aralık 2014), 121-168.
- Resmi Gazete. *İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun*. (2012/6287).

- Tan –Şişman, Gülçin. “Hizmet Öncesi Öğretmen Eğitiminde Program Geliştirme Bilgisinin Kazandırılması”. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi* 11/1 (2021), 355-400.
- Taymaz, Haydar. *Hizmet İçi Eğitim (Kavramlar, İlkeler, Yöntemler)*. Ankara: Pegem Yayınları, 1992.
- Turgut, Mustafa. *Ortaokullarda Din, Ahlak ve Değerler Alanındaki Seçmeli Derslerin Yönetici, Öğretmen, Öğrenci ve Veli Görüşleri Bağlamında İncelenmesi (Antalya İli Örneği)*. Antalya: Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Yazıbaşı, Muhammet Ali. “Ortaöğretim Öğrencilerinin Gözünden Seçmeli Din Dersleri: *Kırıkkale Örneği*”, *Dini Araştırmalar Dergisi* 21/53 (2018), 149-168.
- Yıldırım, Ali- Şimşek, Hasan. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2016.
- Yıldırım, Ali - Şimşek, Hasan. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri Güncelleştirilmiş Geliştirilmiş 5. Baskı*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2005.
- Yüksel, Yakup. “İmam Hatip Liselerinde Kur'an Eğitimi Üzerine Bir Araştırma (Tekirdağ Örneği)”. *Namık Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2/1 (Haziran 2016), 9-29.